

В И Т О К И

ПУТІВНИК
УКРАЇНСЬКИМИ
ЗВИЧАЯМИ

для бізнесу і не тільки

Від zagoriy
foundation

ВЕЛИКДЕНЬ

Автори

Проект втілено під егідою Zagoriy Foundation

2024

ІРИНА БАРАМБА — провідна фахівчиня із фольклористики Центру фольклору та етнографії ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО — дослідниця гастрономічної культури, кандидатка історичних наук

ЯРИНА ЗАКАЛЬСЬКА — провідна фахівчиня з фольклористики Центру фольклору та етнографії ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка, к.філол.н.

МАРИНА СЕНЧИЛО — фольклористка та актуалізаторка традиційної культури

ЯРИНА СІЗИК — фольклористка, учасниця гурту “ЩукаРиба”

НАТАЛІЯ ХОМЕНКО — асистентка кафедри фольклористики ННІФ КНУ імені Тараса Шевченка, к.філол.н.

ВОЛОДИМИР ЩИБРЯ — директор Центру фольклору та етнографії ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка, к.і.н.

Фото: **ОЛЬГА МІКЛАШЕВСЬКА**

Верстка та дизайн: **ЯНА ПІЯВСЬКА**

Коректура: **KVIKSTUDIO**

Ідея та супервізія: **ОКСАНА ЛИХОЖОН**

Ілюстрації: **МАРГАРИТА ЯКИМЕНКО**

Редагування та копірайтинг: **ІННА КІСКА**

Проектний менеджмент: **ЮЛІЯ НАКАЛЮЖНА**

Зміст

РОЗДІЛ 1. ЗВИЧАЇ. НАШІ ВИТОКИ	Перейти →	6
ВЕЛИКДЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ		7
ДО ВЕЛИКОДНЯ		9
ВЕРБНА НЕДІЛЯ		10
СТРАСНИЙ ТИЖДЕНЬ		13
ЧИСТИЙ ЧЕТВЕР		14
ДЕКОРУВАННЯ ОСЕЛІ		21
ПРИГОТУВАННЯ ДО СВЯТА. ЇЖА		28
ОБРЯДОВИЙ ХЛІБ — ПАСКА, БАБА		30
ОЗДОБЛЕННЯ ПАСОК		31
ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК		33
ГОСТИНИ ТА НАЇДКИ		35
ЗМІНИ У ТРАДИЦІЯХ СВЯТКУВАННЯ		40

СВЯТКОВИЙ ОДЯГ 42

ВІД ТЕКСТИЛЮ ДО ЛОЗИ: ЕВОЛЮЦІЯ ВЕЛИКОДНЬОГО
“КОШИКА” 48

ВОГНИЩА, ВІРА ТА ВЕЛИКОДНІ ОБРЯДИ. ЯК ЄДНАЛАСЬ
СПІЛЬНОТА 54

ЩО СПІВАТИ ТА ТАНЦЮВАТИ НА ВЕЛИКДЕНЬ 66

РОЗДІЛ 2. СЦЕНАРІЇ [Перейти →](#) 98

ІДЕНТИЧНІСТЬ. НЕ АЙДЕНТИКА 99

ВЕЛИКОДНІ СЦЕНАРІЇ ВІД ZAGORIY FOUNDATION 101

РЕКОМЕНДАЦІЇ СПІЛЬНОГО ЧАСОПРОВОДЖЕННЯ
ВІД ЯРИНИ СІЗИК 109

РОЗДІЛ 3. ЧИТАТИ, ПІДПИСУВАТИСЬ,
ЗАМОВЛЯТИ, ПИШАТИСЬ [Перейти →](#) 122

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК ДЛЯ ЕТНОЗАВЗЯТЦІВ 124

ВСТИГНУТИ ДО ВЕЛИКОДНЯ 131

НА ЦЬОМУ ВСЕ. КОНТАКТИ. ЗВОРОТНІЙ
ЗВ'ЯЗОК 136

Вступне слово

Повномасштабне вторгнення показало, що гуртування у спільноти допомагає людям швидше ухвалювати рішення, а інколи — це означає виживати. Спільноти допомагають тримати стрій, розуміти, ким ти є, а ким — ні. І у моменти свят, коли чи не кожен фарбує яйця та починає день з паски — вся країна стає єдиною.

Ми у Zagoriy Foundation підтримуємо звичаї з 2015 року, тому що для нас важливо, щоб кожен відчував зв'язок з традиціями, які наші предки пронесли крізь заборони та знищення. Ми прагнемо, щоб всі відчували, що вони не одні. За ними стоїть спільнота одноподумців: різних, інших, але не чужих. Щоб кожен міг успадкувати мудрість предків та передати її далі. Тому ми створили проєкт "Витоки. Путівник українськими звичаями". І почали з роботи над Великоднем. Цей Путівник для бізнесів та не лише. У ньому кожен може знайти щось для себе.

У моїй родині ми завжди робимо четвергову сіль у Чистий Четвер, печемо кукуци, дістаємо святковий посуд, і у неділю збираємо велику родину за столом.

Цьогоріч ми вперше поговоримо про традиції Великодня у команді. Разом послухаємо лекції, навчимося співати гаївки, декорувати кошики та робити вощені квіти. Вважаю, що наша задача, як бізнесу, надавати змісти, давати розмаї форм, щоб кожен член команди міг додати щось до своїх традицій, а також поділитись звичаями своєї родини.

Ми маємо надію, що саме бізнеси зможуть почати шукати свою ідентичність, своє єство в українському корінні, призвичаюю-

чи до цього свої команди. Які понесуть це знання додому.

Тому що корпоративна соціальна відповідальність вона і про це — про конструювання кращого майбутнього для країни. І про розуміння свого впливу.

Ми не закликаємо святкувати, ми закликаємо вивчати та формувати Українську корпоративну культуру.

Катерина Загорій
Співзасновниця Zagoriy Foundation

Розділ 1.

Звичаї. Наші витоки

ВЕЛИКДЕНЬ В УКРАЇНСЬКІЙ КУЛЬТУРІ

ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО

Дослідниця гастрономічної культури, кандидатка історичних наук

Сучасний Великдень — не є винятково церковним святом. Нині навіть той, хто зазвичай не живе за літургійним календарем, святить паску, розговляється ковбасою, проводить Великдень за родинним столом. Це багатовимірне свято.

Як у минулому, так і зараз, Великдень проявляється в різних сферах життя людини та спільноти. Іноді може здатися, що, якщо в родині не було певного звичаю чи обряду, про який чуємо з лекцій чи літератури, то в нас якесь неповне чи не зовсім правильне свято. Це не так. Традиції змінюються з плином часу або ж і зовсім зникають.

Святкову культуру не варто сприймати як єдино правильний перелік дій для відтворення. Коли читаємо про традиційні свята, то найчастіше маємо справу з певним збірним образом, який відтворили вчені або створюють сучасні ЗМІ через просвітницькі матеріали, лекції та відео. Тепер зрозуміло,

що власні святкові практики можуть відрізнятися від того, що бачимо в освітніх матеріалах.

Традиція свята — не магія, не закон. Це один зі способів упорядкувати сприйняття світу й себе в ньому. Традиції та ритуали допомагають регулювати поведінку людей, об'єднуючи їх у спільноту. Вони також сприяють тому аби структурувати певним чином час, формувати взаємини та проживати спільний досвід. Циклічність, повторюваність дій і ритуалів давали й дають змогу унормувати простір навколо себе, відчувати себе частиною суспільної структури, а не хаосу.

Подивімося на Великдень через призму народних обрядів, звичаїв і практики. Сьогодні окреслити цінність цього свята навіть важливіше, аніж коли-небудь. Чи замислювалися ви про те, як святкували Великдень у вашій родині, та що це свято означає для вас?

Ілюстрація Маргарити Якименко

ДО ВЕЛИКОДНЯ

ЯРИНА ЗАКАЛЬСЬКА

Провідна фахівчиня з фольклористики Центру фольклору та етнографії ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка, к.філол.н.

Мабуть, майже всі українці знають, що Великодній (Великий) піст найтриваліший і найсуворіший у році. Зайве нагадувати, що піст – це не лише перегляд свого щоденного меню, це насамперед переосмислення свого буття, переоцінка власних звичок. Маємо для цього аж сім тижнів, кожен із яких має свої традиції. Хочемо нагадати про деякі з них. Для прикладу, у перший день Великого посту («полоскозуб») було заведено полоскати рот горілкою, щоб очистити ротovu порожнину від скоромної їжі. Хлопчаки вітали сусідів із початком Великого посту: «Здрастуйте! З Постом! Будьте здорові!». Перший тиждень посту називається білим,

чистим (мили посуд від масної їжі, яку на час посту було заборонено вживати). Інша назва цього тижня – збірний (молодь збирається на вулиці, щоби починати водити веснянки, якщо дозволяє погода). Третій тиждень посту – хрестопоклонний, а четвертий – Середохресний. У середохресну середу випікають спеціальне печиво – хрестики з тіста. П'ятий тиждень посту називають Похвальним, адже в суботу святкують Похвалу Пресвятої Богородиці, а ще прославляють природу.

ВЕРБНА НЕДІЛЯ

Шостий тиждень Великого посту в українців називається вербним або квітним (пов'язано з розквітом природи). Апогеєм тижня є неділя. За біблійними віруваннями, цього дня Ісус Христос увійшов у Єрусалим. Люди урочисто зустрічали Його, розкидаючи на шляху пальмове листя, звідси ще одна назва — Пальмова неділя. Віряни Західного обряду й сьогодні освячують гілочки пальм. Для українських теренів пальма не характерна, тут заведено освячувати вербу і неділя називається Вербною.

Вербна неділя може називатися по-іншому: **Вербиця, Вербич, Шуткова, Бечкова, Баськова, Квітна.**

«Шуткова» від дієслова schützen (нім.) — захистити. Наші предки вірили, що свячена верба справді має апотропейні* властивості.

«Баськова» від слова баська (вівця), адже вербові бруньки м'які й пухнасті, наче ягнятка.

«Бечкова», імовірно від звуків овець **«бе»**.

Інколи ще називали **«Вербич»** і **«Вербниця»**.

«ПРИЙШОВ ВЕРБИЧ —
КОЖУХА ТЕРБИЧ»

«ПРИЙДЕ ВЕРБНИЦЯ —
НАЗАД ЗИМА ВЕРНЕТЬСЯ»

Напередодні свята, у суботу, господиня дому виготовляла вербовий букет. На Заході зазвичай брали нерозквітлу вербу, у Центральному і Східному регіонах України любили пишні «котики».

*Апотропей (від грец. ἀποτρόπαιος — той, що убезпечує, відганяє лихо) — захисний елемент; синонім до слова «оберіг». Апотропеями можуть бути також слова, фрази, звуки, запахи, кольори і ритуальні дії.

З чого складався букет?

Окрім гілочок верби, там могли опинитися і сезонні квіти, і раніше освячена зелень (свято Маковія чи Спаса) — тоді цілющість множилася в рази.

Такий букет перев'язували лляним шнурком 3, 5, 7 разів. Етнологиня Галина Олійник пояснює, що кількість перемотувань залежала

від того, скільки було куполів у церкві, у якій освячуватимуть вербу. Інколи букет обв'язували червоною стрічкою, що символізувало, з одного боку, воскресіння природи й любов, з іншого — кров і страждання. Останніми роками в тренді гілочки верби з патріотичною синьо-жовтою символікою.

Ілюстрація Маргарити Якименко

Ритуальне биття вербою

Після того, як священник освятить вербові букети і людей, відбувається ритуальне биття — легеньке вдаряння гілочками з побажанням сили та здоров'я. Б'ються і діти, і дорослі прямо на подвір'ї церкви, примовляючи:

«Не я б'ю — верба б'є, за тиждень Великдень, будь здоровий як вода, а великий як верба, а багатий як земля»

«Баська б'є — не заб'є. За тиждень Великдень прийде»

«Не я б'ю — бечка б'є. Віднині за тиждень — Великдень»

«Не я б'ю — лоза б'є. Не вмирай — червоної крашанки дожидай!»

«Верба б'є — не я б'ю, за тиждень — Великдень, недалечко червоне яєчко» та ін.

Биття вербою слугувало нагадуванням, що зовсім скоро одне з найбільших свят у році — Великдень. А ще так парубки залицялися до дівчат, виявляючи свою симпатію.

Якщо хтось хворів, не мав змоги прийти до церкви, то його били вербою вдома, наче пробуджуючи до життя і даруючи енергію: не вмирай, прокидайся, не спи, будь здоровим увесь рік.

У деяких регіонах України свяченою вербою ляскали також і худобу, щоби вона не хворіла та був приплід. Освячені вербові котики вважалися помічними для здоров'я: якщо з'їсти вербового «котика», то цілий рік не буде горло боліти. Фольклористка Д. Анцибор зазначає, що освячені гілочки верби також клали до купелі немовлят для захисту. Їх тримають на видному місці: біля ікон, на покуті.

«КОЛИ ПЕЧУТЬ ПАСКИ,
ТО В НИХ ВСТРОМЛЯЮТЬ
СВЯЧЕНУ ВЕРБУ»

(Записано Олексієм Долею 23.09.1993 року в смт Котельва Полтавської області від Гризодуб Марії Луківни, 1918 р. н.).

Вірили, що тоді паски неодмінно вийдуть гарними та рівними. Освячені гілочки верби кидають на дорогу, якщо йде град, злива. Переконані, що тоді негода затихне, град перестане іти й не нашкодить господарству. Освячену вербу не викидають, а зберігають до наступної Вербної неділі.

СТРАСНИЙ ТИЖДЕНЬ

У сьомий, останній, тиждень перед Великоднем, як і в перший, дотримуються дуже строгого посту. Цей час називають Страсним тижнем, а ще трапляються назви — Білий, Страшний, Чистий, Живний. Саме тоді тривають останні приготування до Великодня.

У понеділок, наприклад, білили хату, мили вікна, мазали глиною підлогу. Батько й сини прибирали в господарських будівлях. У вівторок зазвичай готували святковий одяг на Великодню службу. У середу ретельно вимивали посуд, особливо той, у якому випікатимуть паски та варитимуть святкові страви. А ось про четвер поговоримо довше, адже цей день має найбільше вірувань і прикмет серед усього страсного тижня.

Ілюстрація Маргарити Якименко

ЧИСТИЙ ЧЕТВЕР

У цей день купалися, готували «чорну» сіль, випікали паску, робили крашанки й писанки.

Етнограф О. Воропай зазначає, що, за повір'ям, «цього дня до сходу сонця ворон носить із гнізда своїх дітей купати в річці. Вірили, що ті, хто скупається раніше від воронячих дітей, будуть упродовж року здоровими та щасливими. Хворі люди також купалися вдосвіта, щоби позбутися хвороби». До води могли кидати освячені напередодні гілочки верби.

Воду, у якій купалися хворі люди, виливали на перехресті. У фольклорі перехрестя — межовий простір, де збиралася всяка нечиста сила.

У Чистий четвер зазвичай не вирушали в далеку дорогу. Однак, якщо мандрівки не вдавалося оминати, то принаймні намагалися обходити перехрестя, щоби «хвороба не вчепилася».

Цього дня також готували сіль (Четвергову) для освячення на Великдень. «Господині брали грудку солі, загортали її в ганчірку та клали в піч. Коли ганчірка обгорить, сіль збирали. Від тривалої дії високої температури сіль ставала темного кольору, тому її ще називають «чорною».

«У ЧИСТИЙ ЧЕТВЕР КУПАЛИСЬ ВДОСВІТА. ВКИДАЛИ У ВОДУ СВЯЧЕНУ ВЕРБУ. ВОДУ ВИЛИВАЛИ В ГЛУХИЙ КУТОК, ЩОБ НІХТО НЕ ХОДИВ. А ВЕРБУ ПАЛИЛИ»

(Записано Олексієм Долею 25.11.1993 року в смт Котельва Полтавської області від Коваленка Степана Федоровича 1902 р.н.)

Чистий четвер — день, коли господині випікали великодній хліб, який мав різні назви відповідно до регіональних особливостей. Інколи пекли в суботу, але не в страсну п'ятницю. Здебільшого пекли паску. У деяких регіонах готували баби, бабки або сирні паски.

Приготування великоднього хліба — особливе дійство, з яким також пов'язана низка прикмет. Рецепт може передаватися в родині з покоління в покоління жіночою лінією.

Етап 1 — підготування господині, простору

Господині встають рано, прибирають на кухні, де має бути стерильна чистота. Щоби паска гарно вдалася, одягають чистий одяг, а всіх інших просять вийти — тісто добре сходить тоді, коли в кухні тепло, немає протягів, ніхто не метушиться. До випікання пасок беруться із чистими думками. Передовсім господиня мусить помолитися, запалити свічку.

Молитва є вербальним вираженням прохання про заступництво вищих сил: Бога, Богородиці (Богоматері), Христа. Молитва — це також апотропей, тобто має захисну властивість.

«Я ЗАВЖДИ МОЛЮСЯ «ОТЧЕ НАШ» І «БОГОРОДИЦЕ», КОЛИ ПЕЧУ ХЛІБ, А ОСОБЛИВО, ПАСКУ. АЯКЖЕ. ВІРЮ, ШО БОГ МИ ПОМОЖЕ. ТО Є ДУЖЕ ВІДПОВІДАЛЬНА СПРАВА. БО, ЯК ПАСКА НЕ ВИЙДЕ, ТО ЧЕКАЙ ЛИХА ДО РОКУ»

(Записано Я. Закальською 22 серпня 2011 року від Марії Г., уродженки м. Бібрка Львівської області)

Якщо паска тріскає, западає, то це вважається поганою прикметою. Вірять, що впродовж року хтось із членів родини занедужає чи, не дай Боже, помре.

Етап 2 — вимішування і розкладання у форми

Раніше тісто вимішували в ночвах, інколи протягом години. Опісля тісто кладуть у тепле місце, щоби підросло. Коли збільшиться вдвічі-тричі, рівномірно розподіляють у заздалегідь приготовлені вимиті форми.

Сьогодні — це розмаїття форм і матеріалів: паперові, силіконові, металеві, глиняні тощо. Колись-то такі форми — пасківники — виготовляли гончарі з найкращої глини, а домовлятися з майстром треба було заздалегідь.

Пасківник. Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

Етап 3 — прикрашення

Вершечок паски прикрашають залежно від регіону: подекуди — виробами з тіста (пташками, шишками, колосками, косичками, хрестиками) — геометрично-рослинними орнаментами або з християнськими мотивами. У деяких регіонах випечену паску змащують білою мастикою — білками, збитими з цукровою пудрою.

Фото зі спільного проекту Zagoryi Foundation та Мрії Марії

Етап 4 — випікання

Перед тим, як посадити паски в піч, господиня знову молиться, перехрещує хлібини та кладе поруч освячену вербу. За віруваннями, поки паска печеться, господиня не має права сісти, щоби паска «не сіла». Якщо спечена паска вийшла високою, великою, рівною, то рік для членів родини обіцяв бути добрим.

Якщо незаміжня дівчина хотіла вийти заміж упродовж року, то їй треба було скуштувати 12 пасок у 12 різних господинь.

У Страсний четвер правиться особлива служба в церкві — Страсті Христові. Цього дня освячують свічку в церкві. Її готували вручну — **сукали**.

СУКАННЯ — ВИМИНАННЯ
І ФОРМУВАННЯ СВІЧКИ З
РОЗМ'ЯКШЕНОГО БДЖОЛИ-
НОГО ВОСКУ ВРУЧНУ.

[Сукання свічки – відео →](#)

Після завершення служби додому намагалися повернутися із запаленою свічкою. Тоді господар на сволоці випалював свічкою хрестик, який вважався оберегом для дому і його мешканців.

СВОЛОК — ГОЛОВНА
БАЛКА, ЯКА ПІДТРИМУЄ
СТЕЛЮ В БУДІВЛЯХ. МАВ
ІНФОРМАЦІЙНЕ ТА МАГІЧ-
НЕ ЗНАЧЕННЯ: НА НЬОМУ
ВИРІЗЬБЛЮВАЛИ МОЛИТ-
ВИ, СИМВОЛИ-ОБЕРЕГИ.

[Сволок – посилання на словник →](#)

Кукуцвання

І до сьогодні у деяких селах Гуцульщини зберігся цікавий звичай — кукуцвання.

«Діти відвідують родичів і сусідів у межах своїх кутків та отримують від дорослих писанку та кукуц (булочку) або писанку та зозульку (печену) за Царство небесне, при цьому дякують та кажуть «простибі», тобто бажають прощення та відпущення гріхів померлим родичам тих, хто дає «за простибі».

Діти ходять поодиноці або невеликими групами зранку і до початку церковної служби. Примовляють під вікнами:

«Грійте діда! Грійте діда! Грійте діда! Дайте хліба! Аби вам овечки, аби вам ягнички, аби вам телички!».

Кличуть доти, доки з хати не обізветься голос і не промовить: “Гріємо, гріємо, даємо!”

Кукуцарі не заходять до хати, а стають під вікнами. Вони, як і колядники, є медіаторами між світом живих і померлих.

В сучасній традиції кукуцарям дають випічку і писанки, а також шоколад, вафлі, соки, горішки, чипси, палички, йогурти, сухарики тощо. Суть залишається — вшанувати душі померлих предків.

Що таке “кукуци” і як їх робити →

Страсна п'ятниця

День найстрогішого посту. Згідно з віруваннями, у цей день Ісуса розіп'яли на хресті. До винесення з церкви Плащаниці нічого не їдять, упродовж дня не виконують жодних робіт. Цього дня навіть дзвони в церкві не дзвонять.

Страсна субота

День перед Великоднем присвячували останнім приготуванням до свята. Подекуди господині ще випікали паски. Дівчата пишуть писанки (у деяких регіонах — у Страсний четвер). Існує повір'я, що «допоки ми пишемо писанки, до того часу існуватиме світ».

Писанка — сире яйце видувають і розписують за допомогою писачка, воску та фарб.

Крашанка — яйце варять і зафарбовують в один колір. Найчастіше — у червоний — як символ Воскресіння Христа.

Крапанка — яйце цяткують воском і занурюють у барвник.

Дряпанка — яйце фарбують у темний колір і голкою видряпують орнамент.

Під час винесення із церкви Плащаниці малі хлопці стукають у дерев'яне калатало, нагадуючи про те, як Христа розпинали на хресті.

Яйця у техніці декупаж, з тканини, бісеру, фетру, паперу, дерева, пофарбовані аквареллю називати писанками не варто. Це — великодні яйця.

Для фарбування використовували природні барвники: лушпиння цибулі, буряковий квас, відвар із зеленого листя, ягід. Сьогодні, до речі, вони знову набирають популярності.

Сучасне фарбування крашанок натуральними барвниками. Фото зі спільного проекту НЕЗАЙМАНА та QDRO

Воду, у якій варилися яйця на крашанки, дівчата використовували для вмивання, аби личко було гарним. На сам Великдень діти бавилися крашанками в різні ігри: **“Відгадки”**, **“У котка”**, **“Навбитки”**, **“У кидка”**.

[Ігри на Великдень. Відео →](#)

ДЕКОРУВАННЯ ОСЕЛІ

ЯРИНА ЗАКАЛЬСЬКА

Провідна фахівчиня з фольклористики Центру фольклору та етнографії ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка, к.філол.н.

Facebook Дарії →

Витинанки Дарії Альошкіної. Проект “Магія писанкового мережива”

Великдень — це не лише про страви. Українці ще й декорували оселю, щоб додати святковості. Цим займалися зазвичай дівчата і діти.

Вікна, як і напередодні Різдва, прикрашають витинанками. Однак на Великдень вони, звісно, навесняну тематику: пташки, квіти, яйця, написи «Христос воскрес! — Воістину воскрес!» тощо.

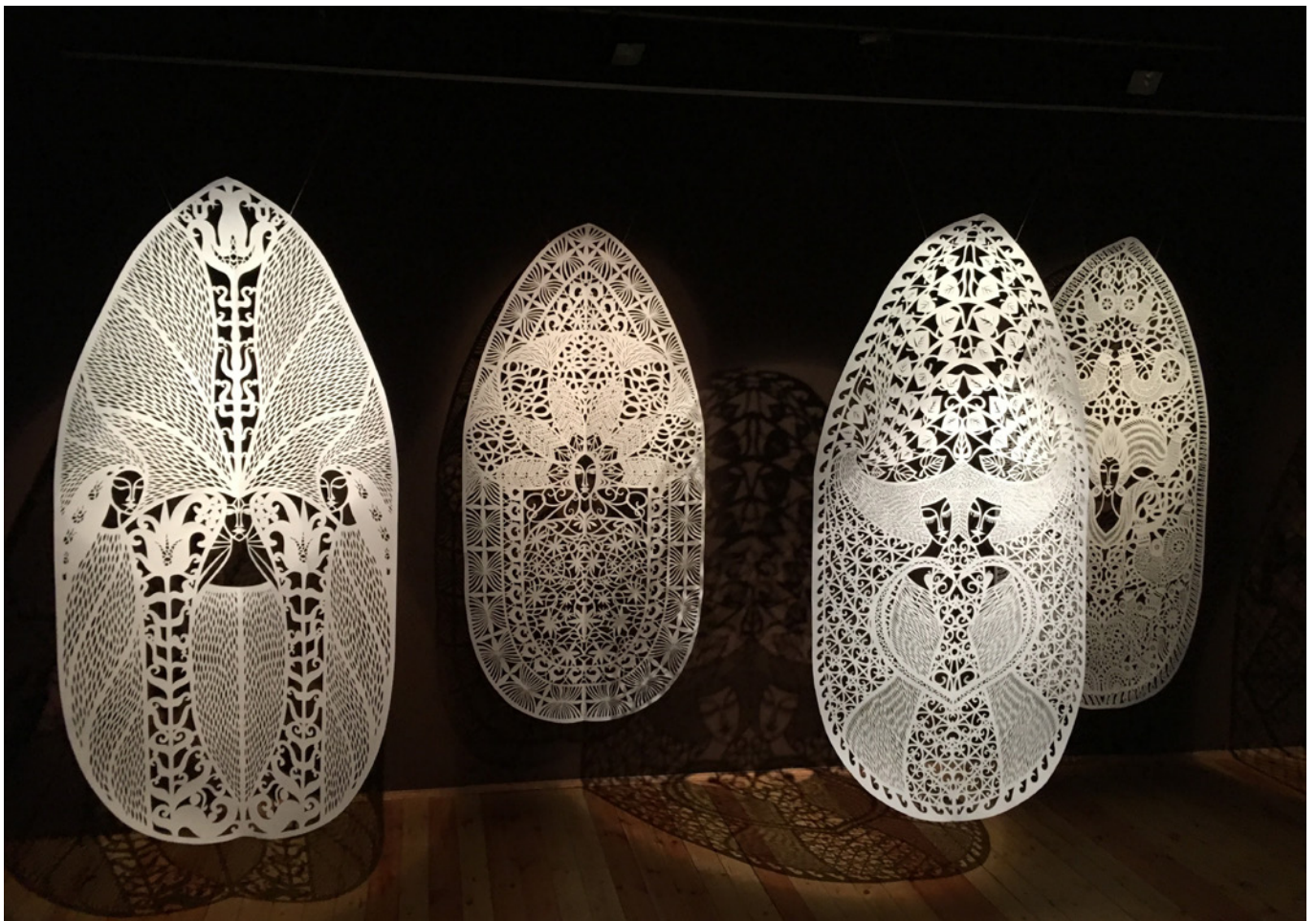

Фото зі спільного проекту Мрії Марії, НЕЗАЙМАНА та QDRO

Декорують хатину також писанками: підвішують до сволока (у сучасному варіанті — до люстри) або біля ікон. З писанки, гофрованого паперу і воску виготовляють великодніх голубів. Писанка служить тулубом, з воску роблять голівку, а з паперу — хвіст і крила.

Декорують хатину також писанками: підвішують до сволока (у сучасному варіанті — до люстри) або Птахів також роблять із соломи й ниток і теж підвішують до сволока. Адже пернаті — провісники тепла, весни та миру.

Діти теж докладаються реченнями: вирізають яйця з паперу і прикрашають дім. Дівчата застеляють вишиті скатертини, ставлять живі квіти.

Декорують і вбирають не лише дім, але й церкву:

«К ВЕЛИКОДНЮ ХЛОПЦІ ЦЕРКВУ УБИРАЛИ (ПРИКРАШАЛИ) «ПУЗИРЯМИ», КРУГОМ ЦЕРКВИ. «ПУЗИРІ» — РОБИЛИ ДВА ОБРУЧІ З ОБИЧАЙКИ, В ОБРУЧАХ ДВА ПЕРЕХРЕСТЯ, ЯКІ З'ЄДНУВАЛИ ПАЛИЧКОЮ І ОБКЛЕЮВАЛИ РІЗНОКОЛЬОРОВИМ ПАПЕРОМ. І «ЄВАНГЕЛІЄ» РОБИЛИ З ДЕРЕВА Й ПАПЕРУ. ВІШАЛИ НАДВОРІ З ТОГО БОКУ, ДЕ ВІВТАР. І ДЗВІН ТАК ЖЕ РОБИЛИ. БУЛА БОМАГА ЛЯНЗОВА, ЗОЛОТА ТА СЕРЕБРЯНА. ТРИ НЕДІЛІ ПЕРЕД ПАСКОЮ ПРИКРАШАЛИ. ГРОШІ ДАВАЛИ ЛЮДИ Й БАТЮШКА. «ПУЗИРІ» ВІШАЛИ НАВКОЛО ЦЕРКВИ У ДВОРАХ. У КОЖНОМУ ДВОРІ НА ВИСОКОМУ ДРЮЧКУ (ХОЧ І 5 МЕТРІВ). «ПУЗИРІ» ВИСІЛИ ДО ТИЖНЯ, А В ДЗВОНІ ДЗВОНИЛИ ТРИ ДНІ. ДЗВОНИЛИ В 6 ДЗВОНІВ»

(Записано Олексієм Долею 25.11.1993 року в смт Котельва Полтавської області від Коваленка Степана Федоровича 1902 р.н.)

Сучасний декор. Фото зі спільного проекту Мрії Марії, НЕЗАЙМАНА, QDRO

Сучасний декор. Фото зі спільного проекту Мрії
Марії, НЕЗАЙМАНА, QDRO

Сучасний декор. Фото зі спільного проєкту Мрії Марії, НЕЗАЙМАНА, QDRO

Список літератури:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. У двох томах. Том 1. Київ, 1991.
2. Грінченко Б. Словарь української мови: у 4-х тт.Т 1. Київ, 1907—1909.
3. Завадська В., Музиченко Я., Таланчук О., Шалак О. 100 найвідоміших образів української міфології. Київ, 2002.
4. Максимович М. Дні та місяці українського селянина. Київ, 2002
5. Чубинский П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-русский край. (Томъ третій: Народный дневникъ (обычаи и обряды, приуроченные к временам года). Императорское русское географическое общество, 1872.
6. Шухевич В. Гуцульщина. У 5 ч. Частина четверта. Львів, 1904

ПРИГОТУВАННЯ ДО СВЯТА. ЇЖА

ОЛЕНА БРАЙЧЕНКО

Дослідниця гастрономічної культури, кандидатка історичних наук

Великдень — свято не одного дня. Це цілий процес. Великодню передував піст, протягом якого утримувались від споживання м'ясної та молочної продукції, не справляли весілля та не вселялись у нову хату. У розмові з респондентами етнографічних експедицій помітно, що спогади про очікування Великодня займають важливе місце.

“Встигнути до Паски” — вислів, який об'єднує сучасних українців та їхніх предків. Хоча, звісно, формат приготувань змінився, адже нам стали доступні технологічні засоби, трансформувалися уявлення про гігієну і загалом повсякдення стало іншим.

До Чистого четверга, перед Великоднем жінка повинна була прибрати та вибілити

хату (на Гуцульщині, де хати були з дерева, вимити всередині та зовні); випрати й підготувати чистий одяг для всіх членів родини, святкові рушники/скатертини; перемити миски й мисники. Чоловіки мали навести лад у господарських спорудах та стайні.

Традиція трансформувалася, але продовжує виконувати свою роль. Багато містян намагаються вимити самотійно чи замовити клінінг вікон «до Паски», а мешканці сіл структурують час так, аби «до Паски» прибрати подвір'я, побілити дерева, підфарбувати тин/вікна, змінити на чисті тюлі, штори, вимити вікна, перебрати речі, вимити та сховати зимове взуття, одяг, також підготувати одяг для святкування. Такий собі неписаний мікромеджмент робіт у власній оселі.

Великдень святкують три дні, не лише на рівні родини, але і громади:

1-й день заведено проводити більше з родиною. Традиція збиратись на Великдень усією родиною в батьківській хаті, розділяти між усіма членами освячену в церкві паску та яйце — звичай, який зберегли до сьогодні

Паска з писанками. Фото зі спільного проекту Zagoriv Foundation та Мрії Марії

2-й і 3-й день — гуляння молоді біля церкви. У минулому колективні святкування молоді після Великодня мали ритуалізований характер. Після Великоднього сніданку, парубочі й дівочі громади збирались разом, водили хороводи, гойдались на великих гойдалках.

Варто сказати, про значення церкви для традиційного суспільства у якому церква — це не лише культова споруда і місце для релігійних богослужінь. Приміщення церкви та територія навколо неї займали ключове місце, як у фізичному ландшафті села (церкву завжди закладали на узвишші чи видному

місці), так і в ментальному. Біля церкви збиралась молодь, на недільних службах була нагода побачитися з односельцями. Церква відігравала знакову роль для громади. Прихід до церкви на Великдень має не лише релігійне, але й соціальне значення, адже там одночасно опинялись практично всі мешканці села/містечка. Принаймні так було до встановлення радянської влади та активної антирелігійної боротьби.

ОБРЯДОВИЙ ХЛІБ — ПАСКА, БАБА

Паска — це обрядовий хліб, який має важливе символічне й ритуальне значення, так само як і крашанки, писанки. Пасок випікали багато, на кожного члена родини. Як не могли — пекли одну, але неодмінно з білого пшеничного борошна. Заможніші завжди завчасно дбали, аби спекти ще й бабу з додаванням великої кількості масла, яєць, та приправами, таких як шафран, імбир, родзинки.

Процес випікання паски має всі ознаки ритуального дійства. Жінка має помолитись та вчиняти тісто в чистому одязі та зі світлими думками. До недавнього часу зберігався звичай розтоплювати піч полінами, які по одному викидали на горище щочетверга протягом Великого Посту. Оскільки паска —

обрядовий хліб, то пильнували і процес, і результат. У різних хатах, селах і регіонах були свої прикмети та забобони: якщо тісто просіло, при випіканні репнуло чи перекошилося — поганий знак.

Навіть після того, як паска засохне чи скибки впадуть на підлогу, хліб не викидають. Дають худобі або висушують на сухарі.

Ми сьогодні звикли, що паска більше схожа на десерт, але не завжди паска була солодкою, тому не дивуйтесь, якщо почуєте, що паску часто їдять з крашанками, вершковим маслом чи печеною підчеревиною.

ОЗДОБЛЕННЯ ПАСОК

В Україні ми сьогодні зустрінемо багато пасок, прикрашених білою поливкою, що є новотвором, звичаєм, який набув поширення з початку ХХ ст. Ймовірно, ця традиція з'явилась унаслідок копіювання оздоби солодошів, які продавались у цукернях чи кав'ярнях. Водночас зберігається і більш давня практика прикрашати паски виробленими символами з тіста: «хрестами», «косичками», «гусочками», «пташками», «квітками», «драбинками», «дубовими листочками». Змащують їх яйцем, аби паски були лискучими. На Лемківщині та на західній Бойківщині паску зверху «ціхували» спеціальною «ціхою» — щось на зразок печатки, або ж просто використовували для цього скляну чарку.

Цікаву традицію прикрашання пасок у ХІХ ст. зафіксували етнографи на Слобожанщині. Спечені паски мастили розтовченим жовтим імбирем із жовтком, аби верхівка була лискучою та жовтою.

Процес приготування вважався сакральним. Нерідко господині виганяли всіх із хати, щоб ніхто не кричав під час замішування й підняття тіста. Запалювали свічку.

У давнину для замішування тіста на паску зазвичай використовували не хлібну діжу, а ночви. Замішуючи, українські селянки хрестили тісто, інколи навіть молились. Обов'язково хрестили його під час всаджування до печі. Посадивши хліб у піч, жінки підстрибували — щоб паска була вищою, а також намагалися не сідати — щоб тісто не

Фото ночв зі спільного проєкту Vintage Garage, НЕЗАЙМАНА ТА QDRO

осіло. Інколи для того, щоб витягнути вдалу паску, доводилося розбирати піч.

Паски сприймали як проєкцію людини. Відомі ворожіння, коли по тому, як паска зійшла, пророкували життя родини. Казали, що якщо паска впала, то це віщувало сильну хворобу або смерть когось із сім'ї.

У багатьох селах донині заборонено впускати до хати будь-кого, коли печеться паска. Вважали, що святковий хліб можна зурочити.

Коли ми говоримо про обрядовий Великодній хліб, то в Україні можна почути й іншу назву — "баба". Цю назву ще й нині вживають у багатьох історико-етнографічних районах паралельно з "паскою" — "баба", "бабка", "бабчина".

Між двома великодніми печивами часто є різниця; вони можуть уживатися в одній локальній традиції. Основним відмінним критерієм є рецептура. В одних випадках бабка особлива тим, що вона солодша, більш здобна, тоді як паска може майже не відрізнитися від звичайного хліба.

Лемки називали бабкою великоднє печиво з найкращого білого борошна, а паску пекли із житнього чи пшеничного разового борошна.

Ще одним елементом розрізнення була форма великоднього хліба, а також факт його освячення. "Паска — така велика, кругла, як хліб, а бабки то в ринках* таких пекли. Вже ці бабки лучші роблять, здобні, а паска – така, як хліб", — описувала Олександра Федорчук зі села Рівки колишнього Славутського району на Хмельниччині, 1934 року народження.

*Ринка — універсальний глиняний посуд.

[Посилання на колекцію
Музею Івана Гончара](#) →

Ринка. Снт Опішня, поч. XX століття. НЦНК «Музей Івана Гончара»

Крихти пасок закопували на городі чи в полі — для кращого врожаю, або ж віддавали тваринам. Викидати їх, як і шкаралупи, було заборонено. Оскільки паска — це ритуальний хліб, то навіть після того, як він засохне чи якісь скибки впадуть на підлогу, його не викидають. Паску дають худобі, або висушують шматочки та з'їдають як сухарики, запиваючи чаєм.

Магічними властивостями наділялись також крашанки та шкаралупа з них. Українці згодували її курям, закопували біля хати, у саду, на городі, в полі. На Покутті, Бойківщині та Гуцульщині існував звичай кидати рештки з крашанок і писанок у проточну воду. Першу крашанку зберігали як оберіг від пожежі. Вірили, що якщо перекинути її через вогонь,

пожежа вщухне. Шкаралупою свячених яєць "підкурювали" хвору людину чи тварину. Її давали курям, щоб краще неслися, і худобі, щоб була здорова. Іван Франко писав, що в його рідному селі Нагуєвичі свячені яйця зберігають у теплому місці протягом кількох тижнів. Більшість пропадає, але трапляються такі, що в шкаралупі висихають і "створять так зване скло". Цим "склом" лікують більма в худоби та людей: "...треба тільки ножиком нашкребти того скла і цією мукою посипати око".

Великодні яйця та паски клали на вулики в пасіках; на Юрія гладили худобу, щоб була гладка й здорова; вмивалися водою з крашанками — на красу й багатство.

ВЕЛИКОДНІЙ КОШИК

Що ж кладуть на освячення до Великоднього кошика? Це не найпростіше запитання, і чіткої інструкції з відповіддю на нього просто не існує. Річ у тому, що в різний час та в різних регіонах України побутувала своя традиція. Звісно, найважливішими атрибутами Великоднього кошика є паска та крашанки, а далі багато чого залежить від контекстів. Так, на Поліссі в кінці XIX і на початку XX століття до великоднього кошика вкла-

дали хрін, мед, сіль, шмат вареного і сирого сала, шматок печеного м'яса. На Бойківщині й досі побутує традиція прикрашати кошик зеленню, барвінком, першими квітами. Серед страв, які вкладають у кошик, можна зустріти такі: кільце ковбаси, печене сало, шинку, плесканку, масло, сіль, хрін, а часом і часник.

Великодній кошик. Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

Фото зі спільного проекту НЕЗАЙМАНА, Мрії Марії та QDRO

ГОСТИНИ ТА НАЇДКИ

Який він, святковий стіл на Великдень в Україні?

Звісно, в центрі уваги самого столу — паска, навколо якої викладають крашанки чи писанки. Для цього обирають найкрасивіший таріль.

Крашанками та паскою починають недільний сніданок і обід — ритуал розговіння.

РОЗГОВІННЯ — СПОЖИВАННЯ СКОРОМНОЇ (НЕПІСНОЇ) ЇЖИ В ПЕРШИЙ ДЕНЬ ПІСЛЯ ВЕЛИКОГО ПОСТУ. РОЗГОВЛЯЮТЬСЯ СВЯЧЕНОЮ ПАСКОЮ, ЯЙЦЯМИ, КОВБАСАМИ, САЛОМ; П'ЮТЬ СПИРТНЕ.

Святкова трапеза завжди починається з яйця і паски, а далі куштують решту страв. Досі збережена традиція «христосуватись» — вигукувати "Христос Воскрес" і обмінюватися крашанками.

На стіл також ставлять вершкове масло, сирну плесканку і коники (Гуцульщина). Аби виробити сирних коників з вершниками потрібно мати неабияке вміння та досвід, а ще потрібну консистенцію сиру.

Сирні коники. Ілюстрація Маргарити Якименко

На півдні України, Київщині, Лівобережжі дуже поширеною є солодка сирна паска. Варіантів її приготування так само багато, як і паски з борошна. Секрет її приготування у добре перетертому домашньому сирі, додаванні вершків/сметани/вершкового масла та різних вишуканих додатків, як-от мигдаль,

родзинки, сушені абрикоси. Змішану масу закладали у минулому в дерев'яну форму (сьогодні найчастіше зустрічаємо пластикові) й притискають гнітом. За кілька годин зайва волога стече й паска триматиме свою форму.

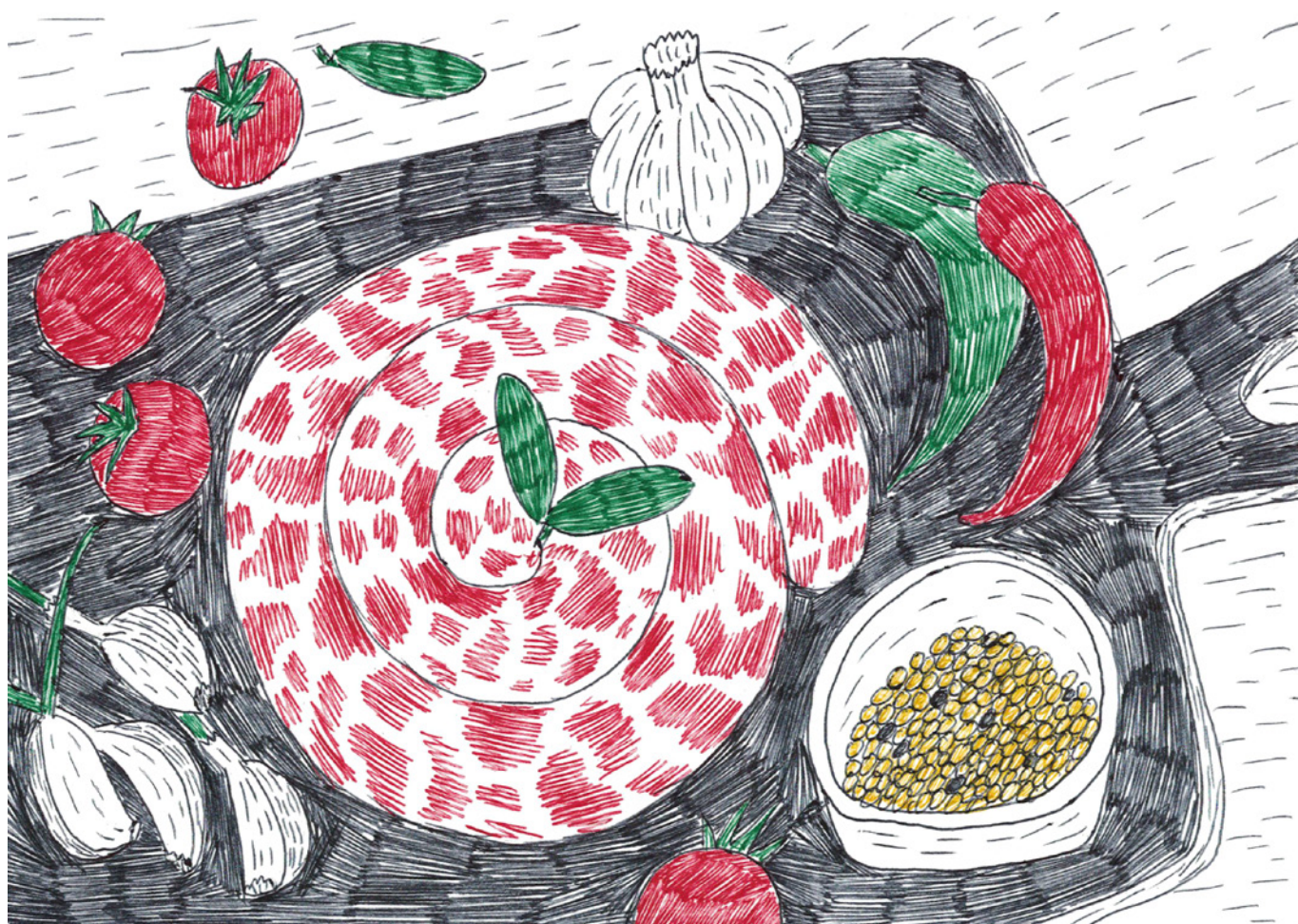

Святковий стіл. Ілюстрація Маргарити Якименко

У минулому обов'язковою стравою до Великодня було ціле печене молочне поросся, начинене гречаною кашею, а заможніші господарі використовували рис, що підкреслювало їхній соціальний статус. Ті ж, хто не міг дозволити собі таку розкіш, запікали цілу щуку чи іншу рибину в маслі.

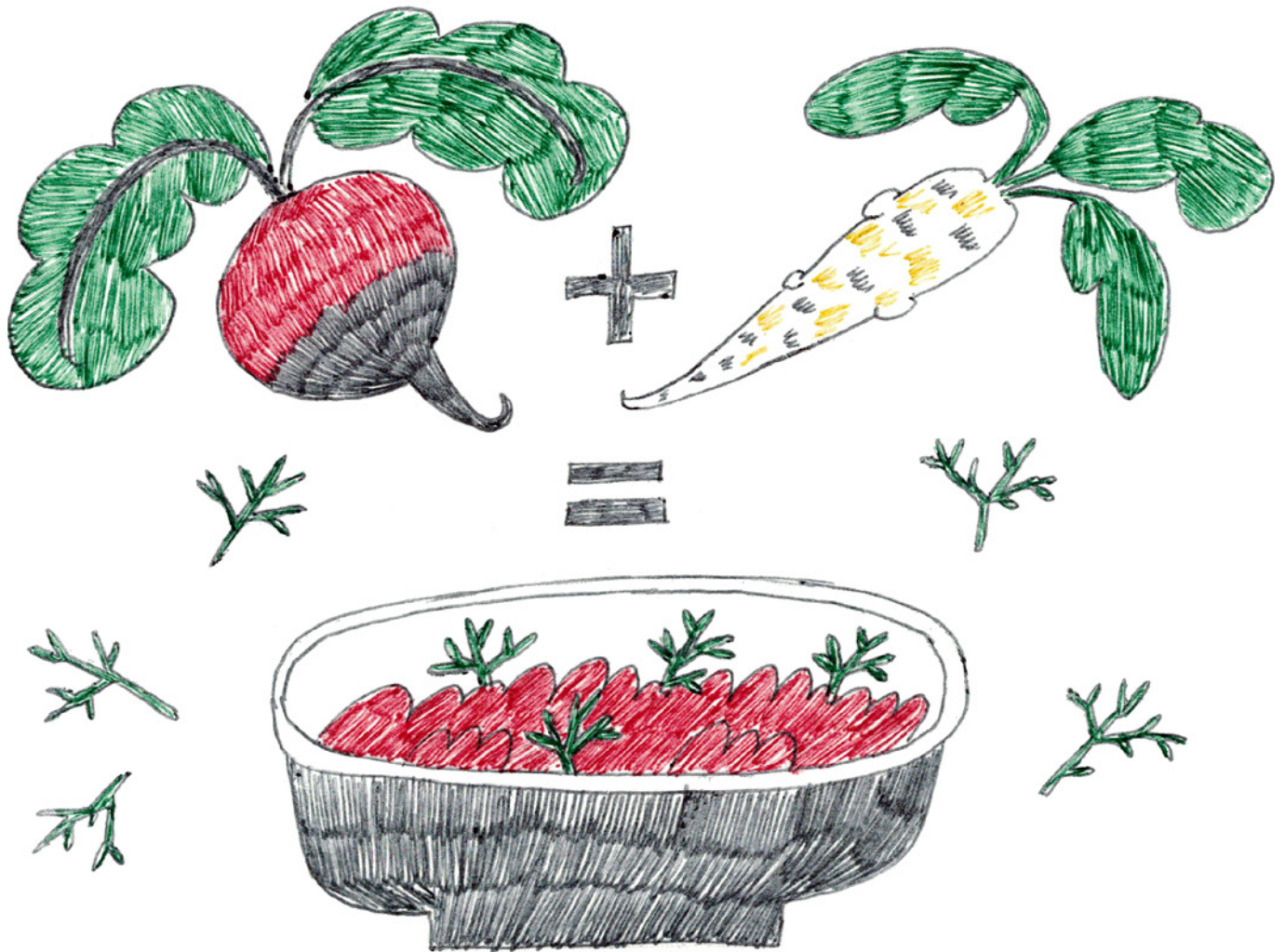
Серед Великодніх страв зустрінемо пироги з м'ясною начинкою, кільце печеної ковбаси, сальцесон, киші чи кров'яні ковбаси, ковбаси, начинені пшоном чи картоплею, драглі або ж холодець, печену ягнятину, локшину з гускою, вуджене м'ясо, сало, печену підчеревину. На Слобожанщині готували смажених ягнят, індичок та гостили копченими окістами.

Багато родин, які не могли собі дозволити широкий асортимент м'ясних страв на Великдень, тримали у діжечках кільце ковбаси чи шматок солонини ще з Різдва. Досить довгий час в Україні зберігалась давня практика збереження м'ясних продуктів у смальці. Для цього кільця ковбаси вкладали у макітру/глиняний горщик та заливали розтопленим смальцем. Без доступу кисню такі продукти легко зберігались кілька місяців.

Ілюстрація Маргарити Якименко

Обов'язковим до м'ясних страв подавали хрін чи цвіклі — буряк з хроном. Вважалося, що на Великдень неодмінно потрібно скуштувати пекучого кореня — з'їси невеликий шматочок і хрін допоможе, коли заблукаєш у лісі.

Цвіклі. Ілюстрація Маргарити Якименко

На солодке ж випікають різні типи домашнього печива. Найчастіше це підківки, роғалики, струцлі та завиванці, а ще сирник та мазурики.

ЗМІНИ У ТРАДИЦІЯХ СВЯТКУВАННЯ

Коли ми говоримо про українську традицію, то дуже часто акцентуємось на селі й ніби заперечуємо міську традицію. Таке умовне протиставлення села і міста уповільнює комплексне розуміння української культури. Витоки такого сприйняття сягають часів радянської доби, у якій це розмежування було максимально відчутне. Це частково позначилось на тому, що ми й досі не помічаємо, як багато традицій містить міська культура. До прикладу, у Харкові в середині та кінці XIX століття на Великдень відбувались святкові гуляння: в університетському саду грав оркестр, а молодь збиралась на танці.

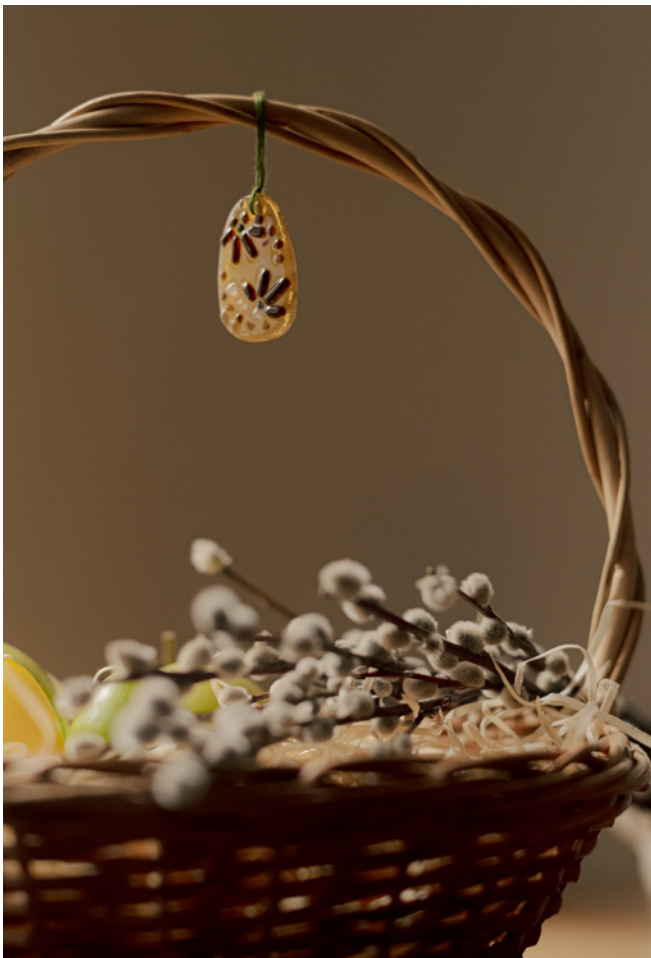
Але повернімось, до того, що суттєвого змінилось у традиціях святкування із встановленням радянської влади. До 1917 року Різдво і Великдень мали велике значення і для світської культури. У розрахункових книгах дорадянської доби можна побачити грошові винагороди для працівників дому чи підприємства з нагоди Великодня — свята, що пронизувало різні верстви суспільства.

Встановлення радянської влади суттєво вплинуло на проживання Великодня. Адже з перших днів більшовики розпочали активну антирелігійну кампанію, яка не могла не позначитись на святкових практиках знакових свят. Антирелігійна боротьба та антирелігійна пропаганда були всеохопними, вони не просто підважували почуття вірян — це була системна фізична боротьба, висміювання та виведення релігійних практик на маргінес.

Господині, які випікали паски вдома, тепер і не мислили про те, аби похвалитись своїми кулінарними вміннями. У післявеликодній понеділок у школах влаштовували лінійки, на яких класні керівники або ж комсомол перевіряли руки учнів, аби виявити та висміяти тих, хто розписував крашанки. Ба більше! На Великодні свята найчастіше організовували збори трудового колективу, суботники та інші громадські дійства, не прийти на які означало поставити під загрозу свою трудову кар'єру та фінанси. Але великодні традиції виявились міцнішими за ідеологію.

Це і Великодні свята містян у радянський час, які попри заборону випікали бабу, але звали її «кексиком». Цікаво, що й сьогодні на Великдень великі хлібопекарські компанії випікають паски, які на цінниках вказані як «кекси». Це не випадковість, а неусвідомлені пережитки минулого, коли фактично слово «паска», «великодній хліб» вживались виключно у негативному світлі з. Адже у комуністичній країні не мало б бути товарів, які мають стосунок до релігії, ритуалу.

Та попри те, що за ХХ століття внаслідок цілої низки процесів значна частина нашої традиційної культури трансформувалась, ми можемо простежити, наскільки свято Великодня зберегло свій зміст і значення для нас. Найперше, що попри всі заборони, відзначення Великодня набувало особливої ваги для багатьох родин. Для когось це стало способом прояву своєї ідентичності, заперечення і протесту, мовою трансляції власної культури, яка знаходилась у лещатах тоталітарного режиму.

Тому сьогодні, хоч на наших Великодніх столах з'явилося чимало нових страв та сучасних елементів декору, свято, як і у минулому, відіграє важливу культурну роль.

Великдень та дозволяє **відчувати себе частиною спільноти**, транслявати власну ідентичність та культуру, проживати свою українськість та буквально візуалізувати її різними способами.

Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

СВЯТКОВИЙ ОДЯГ

ВОЛОДИМИР ЩИБРЯ

Директор Центру фольклору та етнографії
ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка, к.і.н.

Український одяг розвивався та удосконалювався упродовж століть, вбираючи багатовіковий досвід, засвоюючи найкращі традиції. Виразною рисою народного одягу стало органічне поєднання практичності та краси. Традиційне вбрання мало ритуальне значення у весільних і поховальних обрядах. Що стосується Великодня, то особливостей народного одягу, прив'язаного до цього свята, не зафіксували.

Визначальною рисою вбрання на Великдень є протиставлення тому одягу, який носили під час посту. Якщо до Великодня послуговувалися простим вбранням, яке мало мінімальну кількість оздоблення і характеризувалося стриманістю кольорів, то на саме свято одягалися в найкраще, що мали.

Парадоксально, але найбільш вишукано одягалися на понеділкову службу, а не на великодню. Всенічне богослужіння, під час якого і святили паску, вимагало верхнього вбрання, оскільки ще досить прохолодно.

Микола Пимоненко. Великодня утренья. 1891 р.

[Більше про картину →](#)

За мотивами фото з колекції Володимира Щибрі

Ілюстраторка – Маргарита Якименко

Урочиста Служба Божа у понеділок — час похизуватися новим одягом, створеним узимку чи під час Великого посту. У деяких етнографічних регіонах вважалося, що на Різдво має бути нова сорочка, а на Великдень — головне, щоб чиста:

«ДО ВЕЛИКОДНЯ СОРОЧКА, ХОЧ І ТОНЕНЬКА, АБИ БІЛЕНЬКА. А ДО РІЗДВА — ХОЧ І ТОВСТА, АБИ НОВА», — КАЗАЛИ В С. КЕРЕЛІВКА, НА БАТЬКІВЩИНИ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА.

Володимир Шухевич, описуючи одяг гуцулів на Великдень, пише:

«СЕ ОДНА З НАЙЧУДОВІЩИХ КАРТИН, КОЛИ УСІМИ ДОРОГАМИ ТА ГІРСЬКИМИ ПЛЯЯМИ НАБЛИЖАЮТЬСЯ ДО ЦЕРКВИ ГУЦУЛИ У СВЯТОЧНИХ СТРОЯХ, ОДНІ ПІШО, ДРУГІ НА КОНЯХ. ЇХ МАЛЬОВНИЧИЙ, ПЕРЕВАЖНО ЧЕРВОНІЙ ОДЯГ КРАСУЄ СЯ НАПРОЧУД ГАРНО НА ЗЕЛЕНИМ ТЛІ СМЕРЕКОВИХ ЛІСІВ ТА МУРАВ, ЩО ПОЧИНАЮТЬ ЯКРАЗ ЗЕЛЕНІТИСЬ.»

У різних регіонах України збереглися певні забобони, пов'язані з традиційним текстилем і його складниками. Зокрема, у Звенигородському районі Черкаської області вважалося, що не можна прясти впродовж Масниці (святковий тиждень перед Великим постом), бо **«ту пряжу з'їсть міль, а як не з'їсть пра-жою, то полотном, а все-таки з'їсть. То в мас-ницю не прядуть і молоді, не тільки старі»**.

На Гуцульщині є цікавий обряд: червоними вовняними нитками перев'язували ножиці та ніжки стола під час випікання пасок. Роби-ли це із магічною метою: **«Волічку, якою був перев'язаний стіл, перериває дівка у воло-чівний понеділок і заплітує її в кіску, аби її ніхто не урік; у кого нема дівчини, там ґазди-ня перев'язує тою волічкою хвіст корови, як вигонить у полонину, або як корова уполо-жить ся; се на те, аби неврічлива була.»** Тоб-то прослідковується використання «воліч-ки» як апотропейного (захисного) елемента.

Червоному кольору — особлива увага. Якщо у час посту домінували чорний і білий, то на Великдень старалися використо-вувати червоні хустки.

Микола Пимоненко. Великдень утренья. Фрагмент. Діти граються крашанками. 1891 р.

Основні джерела

1. Білан, М. Українській стрій / М. С. Білан, Г. Г. Стельмашук; Львівська нац. академія мистецтв. – 2-ге вид. Львів : Априорі, 2011, 314 с. : іл.
2. Булгакова-Ситник Л. Подільська народна вишивка: етнографічний аспект / ред. О. М. Козакевич / Людмила Булгакова-Ситник. Кам'янець-Подільський: ПП «Медобори-2006», 2010, 336 с.
3. Врочинська Г. В. Українські народні жіночі прикраси XIX–XX століть: монографія / Г. В. Врочинська. Київ : Родовід, 2008, 232 с. : іл.
4. Зайченко В. Вишивка Чернігівщини / В. Зайченко. Київ: Родовід, 2010, 208 с. : іл.
5. Кулинич-Стахурська О. Мистецтво української вишивки. Техніка і технологія / Кулинич-Стахурська Олена. Львів, 2007, 264 с.
6. Матейко К. І. Український народний одяг / К. І. Матейко. Київ: Наукова думка, 1977, 222 с.
7. Народний костюм як виразник національної ідентичності : зб. наук. пр. / за ред. д-ра мист-ва М. Селівачова. Київ : ТОВ «ХІК», 2008, 310 с. : іл.
8. Ніколаєва Т. О. Історія українського костюма / Т. О. Ніколаєва. Київ : Либідь, 1996, 176 с.
9. Пилип Р. І. . Художня вишивка українців Закарпаття XIX – першої половини XX ст. (типологія за призначенням, художніми та локальними особливостями). Ужгород: ПП «Повч Р. М.», 2012, 466 с.
10. Пономар Л. Г. Народний одяг Правобережного Полісся середини XIX – середини XX століття. Історико-етнографічний атлас. Словник. Київ: ТОВ «Бизнесполиграф», 2015, 268 с. : іл.
11. Стельмашук Г. Українські народні головні убори : монографія / Г. Стельмашук. Львів: Априорі, 2013, 276 с.
12. Традиційне народне вбрання Харківщини : альбом. Харків : Точка, 2018, 138 с. : іл.

ВІД ТЕКСТИЛЮ ДО ЛОЗИ: ЕВОЛЮЦІЯ ВЕЛИКОДНЬОГО “КОШИКА”

ВОЛОДИМИР ЩИБРЯ

Директор Центру фольклору та етнографії
ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка, к.і.н.

Зараз Великдень неможливо уявити без кошика. Але так було не завжди. До середини ХХ ст. паски святили переважно в текстильних домотканих виробках: скатерки, хустки, тайстри, бесаги. Зокрема, на Чернігівщині існували спеціальні домоткані лляні хустки, переткані червоними нитками, які в народі називалися «хлібними».

Микола Пимоненко. Великдень-
ня утренья. 1891 р. Фрагмент.

На Гуцульщині використовували пасківники або «дорінники» з дерев'яних клепок — резервуари циліндричної форми, декоровані геометричним різьбленням. На Бойківщині вони називалися «світільниками».

Пасківник для освячення великодніх продуктів із с. Отинія Коломийського р-ну Івано-Франківської обл., поч. XX ст. НЦНК «Музей Івана Гончара»

Ось як описує процес підготовки до освячення продуктів Володимир Шухевич у дослідженні «Гуцульщина» (IV частина):

«У Великодню суботу вечером, заки звариться „скором“, газдиня приготується до „посвйщіння“; вона бере „паскєвник-дорінник“ — це для цієї цілі споряджена дерев'яна посудина, яку зберігають із року на рік, кладе на її спід „дору“ — покраяні куски паски, хліба, худоб'ячої паски, сиру, ковбаси і по куснику всього, що вона приготувала на свята. Поверх цього кладе вона букату сиру, ракву з маслом, солонину, облуплені яйця, поміж ними одно сире, яке посвячене і помагає проти „згаги“, — писанки, пляшку з водою, у якій варились яйця, (оця вода має помагати „на очі“); відтак викопує в городі хрін із „косицев“ —

листям, часник і вкладає їх збоку в пасківник; вверху цього всього кладе топку соли. У цей спосіб уложений пасківник впишає в одно вухо бесага, а в друге кладе цю паску, що першою пішла в піч, перепічки, свічки, кусні солонини і т. п.»

Жінка з бисагами, Коломия, 1890р.
Фото Ю. Дуткевича

БИСАГИ (БЕСАГИ) — (З ЛАТ. VISASSIUM — ПЕРЕКИДНА ТОРБА) ПОДВІЙНА ТОРБА, САКВИ, ВИТКАНІ З ГРУБОЇ КОНОПЛЯНОЇ АБО ВОВНЯНОЇ ПРЯЖІ.

ПОШИРЕНІ НА ГУЦУЛЬЩИНІ, СХІДНОМУ ПОДІЛЛІ,
ЗРІДКА — НА ЗАКАРПАТТІ.

На Гуцульщині масло або бринзу клали в рахву — круглу дерев'яну шкатулку з кришкою, яка часто оздоблювалася різьбленням та інкрустацією.

Для північної смуги України, переважно Полісся та Волині, характерними були коробки, плетені з бересту, а для Полтавщини — глиняні пасківники.

Рахва, Галичина, 1950 р., з колекції НЦНК «Музей Івана Гончара»

[На сторінку музею →](#)

Широко використовували видовбані з дерева ночви, у які клали великодні страви.

НОЧВИ — ВИДОВБАНИ ІЗ ЦІЛЬНОГО ВІДРІЗКА ДЕРЕВИНИ КОРИТЦЯ ПРЯМОКУТНОЇ АБО ЧОВНОПОДІБНОЇ ФОРМИ, ЧАСТО - ІЗ ЗАВУЖЕНИМИ КІНЦЯМИ-РУЧКАМИ, У ЯКИХ КУПАЛИ ДІТЕЙ, ПРАЛИ БІЛИЗНУ, ПІДСІВАЛИ БОРОШНО, УЧИНЯЛИ ТІСТО, СІКЛИ ОВОЧІ ТА ЗЕЛЕНЬ СІКАЧКОЮ, ВІЯЛИ ЗЕРНО ТА КРУПИ.

Паска у ночвах. Ілюстрація Маргарити Якименко

Вже з другої половини ХХ ст. для освячення продуктів починають використовувати плетені кошики, а накривають все те вишитими рушниками чи серветками. Основними мотивами на цих серветках є зображення великодніх яєць — писанок та крашанок, вербових гілочок, церков, хрестів тощо. Досить

часто композиція обрамлюється літеральним орнаментом «Христос Воскрес!». Для серветок II половини ХХ ст. характерною була вишивка хрестиком, рідше — гладдю, на початку ХХІ ст. широкої популярності набула оздоба бісером.

Фото зі спільного проекту Мрії Марії, НЕЗАЙМАНА & QDRO

Кошик – виріб, різний за формою та розміром, виплетений із лози, стебел рогозу, дранки, який використовують у побуті для зберігання або перенесення чого-небудь.

ВОГНИЩА, ВІРА ТА ВЕЛИКОДНІ ОБРЯДИ. ЯК ЄДНАЛАСЬ СПІЛЬНОТА

ІРИНА БАРАМБА

Провідна фахівчиня із фольклористики Центру фольклору та етнографії ННІ філології КНУ імені Тараса Шевченка

Ніч під Великдень

Важливим дійством було розпалювання вогню у ніч із суботи на неділю. Вважалося, що «вогнище під Великдень — то так, як Ісусові присвічували, коли він мав воскреснути». А ще — це ритуальний спосіб допомогти весні перемогти зиму, себто дати поштовх життю, новому циклу.

Великодні вогні творили по-різному, залежно від регіону України:

Київщина

Брали суху вербу чи дуб — «бо в сухому дереві нечиста сила ховається». Розпалювали на горбі чи майдані під церквою, та так, щоб полум'я виднілося на все село, і навіть на сусідні;

Також Київщина

Треба було вкрасти в шинкаря стару бочку, діжу або колесо від старого воза, щоби цим розпалити вогнище;

Поділля

Парубкам треба було випросити або вкрасти дерев'яну річ у попа — «бо то святий вогонь»;

Рівненщина

Розпалювали індивідуальні вогнища на окремих подвір'ях. Бувало, що і на Чистий четвер;

Також Рівненщина

Розпалювали вогонь з клубків лляного валу — «каганів», які жінки зносили до церкви. Чоловіки намочували їх у бензин, кріпили до довгих палиць і прив'язували до дерев навколо церкви. Вірили, що таємничі вогні під час всеношної служби приведуть до скарбу.

Діти та старші люди, які залишаються вдома, спати не лягають — пильнують, щоб вогонь горів цілу ніч, бо «янголи над селом літають». Ті, що таки планують іти на нічну службу, не стелять спати — щоб було твердо і легше прокинутися.

Великдень. Неділя

У церкві правиться із самого вечора й до ранку. Урочиста Великодня ніч переходить у світанок. Співають півні, лунають церковні дзвони. “Христос Воскрес! — Воістину Воскрес”, — чути звідусіль.

У церкві, прикрашеній святковими рушниками, килимами, щільно заповненій вірянами, величне богослужіння. Люди тримають

запалені свічки та кошики. По закінченні літургії коло церкви святиться «свячене», яке складалося із паски, сиру, яєць, поросяти з хрінном у роті, масла, сала та ковбаси. А також брали святити ладан, мак, сіль. Інколи яйця святити очищеними, бо боялися, щоб свячена шкаралупа не впала на землю і не була потоптана ногами.

Після служби люди “христосуються” — вітають один одного з воскресінням Христа, цілючись і обмінючись крашанками.

З освяченим чимдуж поспішали додому. Бувало, перш ніж занести до хати освячену паску, заведено було тричі обійти з нею всі будівлі. Згідно з повір'ям, це мало захистити подвір'я від усього нечистого, насамперед від вужів.

Перед тим, як почати розговини (вживання непісної їжі) господар казав: «Дай, Боже, і на той рік дочекатися цього світлого Христового Воскресіння в щасті та здоров'ї!». Присутні відповідали: «Дай, Боже!». Потім наливали в череп'яну миску води, клали принесену із церкви крашанку і вмивалися, терли крашанкою щоки, щоб завжди були рум'яні. Бувало, що освяченим салом мастили щоки, ніс та губи, щоб влітку сонце і вітер не тріскали шкіри. Також зі святим хлібом заходили до корови, вітались: «Христос Воскрес!».

Починали святкову трапезу із розрізання свяченої крашанки на стільки частин, скільки було членів сім'ї. Кожен мовчки з'їдав свій краєць і далі бралися до свинини, ковбаси, сирної паски тощо. Подекуди починали снідати зі свяченої хлібної паски. Усе освячене набувало особливого статусу. Освяченою

свічкою висмалювали хрести на центральній балці в хаті — для захисту. Шкаралупу зі свячених крашанок зберігають для ліків: трутуть на порошок, розводять водою і напувають за-слаблого. Освячене просо згодують курям.

Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

У Степовій Україні за два тижні до Великодня наповнювали тарілку землею і засівали її вівсом. На Великдень, коли зело вже закусувало так, щоб могло сховатися яйце, ставили «могилку» (в народі — вівсяна зелень) на стіл. Довкола клали стільки крашанок, скільки померло близьких у родині. «Могилка» мала лежати протягом тижня — до поминального понеділка.

Після родинного сніданку діти оббігали сусідів та родичів, вітаючи їх із Христовим воскресінням. За це юних оповісників обдаровували крашанками або писанками. Інколи діти не просто вітали «Христос Воскрес!», а й декламували вірші:

ХРИСТОС ВОСКРЕС, НЕ САМ Я ЗНЕС,
А САМ ІЗ СОБОЮ ДУШУ ПОКОЮ,
ПРИЙНЯВ ХРИСТОС ВЕЛИКІ МУКИ,
УЗЯЛИ ЙОГО ПІД БОЖІ РУКИ,
ЙОГО МАТИ СТОЯЛА, ТАКІ СЛОВА ЗВІЩАЛА:
– ОЙ, СИНОЧКУ, МІЙ ЯСНИЙ,
ПЕРЕД ТОБОЮ СВІТ КРАСНИЙ,
ЯК БУДЕШ ТИ ВОСКРЕСАТИ,
БУДУТЬ ПЕРЕД ТОБОЮ ЯНГОЛИ ЛІТАТИ,
ЗІ СВЯТИМ ВОСКРЕСІННЯМ ПОЗДОРОВЛЯТИ.

По обіді молодь та одружені пари сходилися на цвинтар. Підлітки вчилися дзвонити в дзвони, а парубки грали в **«довгу березу»**:

КІЛЬКА ХЛОПЦІВ, РОЗМІСТИВШИСЬ ШЕРЕНГОЮ ОДИН ВІД ОДНОГО НА 10 КРОКІВ, СХИЛЯЛИСЬ НА КОЛІНО І ПРИГИНАЛИ ГОЛОВУ. ТОЙ, ЩО ЗЗАДУ ПЕРЕСТРИБУВАВ ПЕРЕДНІХ І ТАКОЖ ПРИЙМАВ ПОДІБНУ ПОЗУ. **ГРА ЗАКІНЧУВАЛАСЯ ТОДІ, КОЛИ «ДОВГА БЕРЕЗА» ОБІЙШЛА ДОВКІЛ ЦЕРКВИ.**

Увечері хлопці йшли до дівчат по писанки. Якщо дівчина давала парубкові пару розмальованих яєць, то хлопець зобов'язувався на третій день Великодня «відгуляти писанки», тобто найняти музик і запросити її в танок.

Ілюстрація Маргарити Якименко

Понеділкові обряди

Розподіляються на два окремих дійства:

1. **христосувальні обходи** з назвами: «Волочільний понеділок», «Волочербний понеділок», «Волочінник» — селяни ходять один до одного, христосуються та обмінюються писанками. Залежно від того, до кого йдуть у гості, такий несуть гостинець:

Жінка йде до баби-повитухи, що в неї приймала пологи. Бере гостинець: горілку, три калачі, три яблука або крашанки. Усе це залишається бабі, а горілку разом випивають;

Хлопчики 8–12 років навідуєть дідусів та бабусь, хрещених та бабусь-повитух. Беруть три калачі, писанки чи крашанки. Іноді, якщо це найближчі родичі, то й кільце ковбаси. Їм дарують у відповідь цукерки, крашанки та гроші;

Кум до кума, а кума до куми. На гостинець беруть: три калачі, три яблука або крашанки. Горілку господар дає свою, один калач повертає назад, а все решту залишає собі;

Зять іде до тестя. Бере три калачі та три яблука. Якщо одного калача повертають — значить зять шанують;

Молодята, які недавно в шлюбі, йдуть до батьків, то беруть з собою калач;

Знайомий до знайомого бере один хліб і той йому повертають, коли йде додому.

“На другий день Великого дня ранесенько, чуть світочок, устають маленькі діти, й ідуть по хатах христовати. Позбираються табунчиками та й ходять із хати в хату. Уходять у хату і кажуть: «Христос Воскрес!» і непременно три рази, а хатні їм одказують: «Востину Воскрес» - теж тричі. І тоді їм дають по крашанці кожному; а хто не має крашанок, то дає дітям гостинці, а в кого немає гостинців, то шматок паляниці. І так ходять хата в хату.” (П.Чубинський)

2. **обливання водою** — «Поливальний», «Водяний», «Обливальний» понеділок. Це був очисний ритуал. Ще до сходу сонця дівчата йшли вмиватися до криниць. Хлопці тим часом уже підстерігали їх. Як тільки відерце з водою з’являлося на криниці, парубок, що уподобав дівчину і хотів дружити з нею, зненацька обливав її. Це вважалося природною витівкою. Могли обливати й біля потічків та річок. Дівчина, котру хлопець облив водою, мала подарувати йому писанку.

Обливаний понеділок

Ілюстрація Маргарити Якименко

Які ще розваги у молоді?

Забав і веселощів було, хоч греблю гати! Театральні вистави, музичні гурти, танці, співи, ігри, хороводи. Ще перед Великоднем робили на вигоні гойдалку. Плати за користування не брали, та ієрархія була: спершу гойдалися ті, що її робили; потім — найближчі родичі та товариші; дівчат же впускали стільки, скільки вони цього бажали — з пошани.

Часом біля гойдалки билися хлопці, їх розбороняли та мирили. Хто хотів погойдатися, той міг дати 1-2 крашанки за цю можливість.

Як граються крашанками?

Забав і веселощів було, хоч греблю гати! Театральні вистави, музичні гурти, танці, співи, ігри, хороводи. Ще перед Великоднем робили на вигоні гойдалку. Плати за користування не брали, та ієрархія була: спершу гойдалися ті, що її робили; потім — найближчі родичі та товариші; дівчат же впускали стільки, скільки вони цього бажали — з пошани.

Часом біля гойдалки билися хлопці, їх розбороняли та мирили. Хто хотів погойдатися, той міг дати 1-2 крашанки за цю можливість.

Крашанки. Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

гра №1 «Навбитки»

Ціль — щоб твоя крашанка лишилась нерозбитою.

Б'ються крашанкою ніс до носа (гострою стороною), а потім «гузкою» («пушкою»). Биток віддається тому, чия крашанка залишиться цілою.

гра №2 «Котки»

Ціль — своєю крашанкою підбити найбільше інших яєць.

Діти стоять купкою на горбі. Скочують вниз свої крашанки. Чие яйце найбільше вдарить інші, той забирає собі підбиті ним галунки (крашанки).

гра №3 «Кидки»

Ціль — поцілити крашанкою в обидві інші.

На відстані кількох кроків клали дві крашанки з проміжком між ними (в півтора пальця). Гравець мав влучити своєю крашанкою в обидві зразу. Якщо промахнувся, або ж поціли в одну — віддавав свою.

гра №4

Ціль — дійти до крашанки із зав'язаними очима.

На відстані 10 кроків клали яєчко на землю. Гравцю зав'язували очі. Він мав знайти шлях до крашанки та взяти її голіроч. Якщо «заблукав» чи не розрахував відстані — мусив віддати свою.

Великодній вівторок і середа

Вівторок вважається «днем господарів» — ходять в гості до родичів, сусідів і знайомих. Несуть гостинці.

Третього дня, у середу, перевіряють поля. Збираються цілою родиною і вітають ниву: "Христос Воскрес!" — сідають на узбіччі, їдять свячене і закопують крашанку — «щоб добре земля вродила».

А ще на третій день Великоднього тижня перевибирають ватажків молодіжних громад. Такі вибори вважалися дійсними, коли кандидатуру отамана чи отаманші обирали одноголосно. Доросле населення збиралося в шинку «спроваджувати свята».

До перегляду:

1. Культ предків. 8-й епізод. Великдень у Карпатах	<u>Дивитись →</u>
2. Освячення пасок	<u>Дивитись →</u>
3. Приготування старовинної паски	<u>Дивитись →</u>
4. Гра "Бучок"	<u>Дивитись →</u>
5. Гаївки та вежа (оборіг)	<u>Дивитись →</u>

Використані джерела:

1. Нитка життя: зі спадщини Павла Чубинського». Бориспіль, 2016 р.
2. Т. Пархоменко «Календарні звичаї та обряди Рівненщини». Рівне, 2008 р.
3. А. Кримський «Звенигородщина». Черкаси, 2009 р.
4. О. Воропай «Звичаї нашого народу» (Етнографічний нарис). Київ, 1993 р.
5. В. Скуратівський «Святвечір». Нариси-дослідження у двох книгах, книга I. Київ, 1994 р.
6. Н. Фіцич «Культ предків». Харків, 2017 р.
7. О. Боряк «Україна: етнокультурна мозаїка». Київ, 2006 р.

ЩО СПІВАТИ ТА ТАНЦЮВАТИ НА ВЕЛИКДЕНЬ

НАТАЛІЯ ХОМЕНКО

Асистентка кафедри фольклористики ННІФ
КНУ імені Тараса Шевченка, к.філол.н.

Весняні пісні найраніше починали співати зі свята Стрітення і до Зелених свят. Найпоширеніша назва — це **веснянка**, однак поруч можуть побутовати й інші:

На Західному Поділлі, Буковині, Опіллі, Галичині, Гуцульщині, Лемківщині та Прикарпатті — це **гаївки, гагілки, ягілки, яголки, маївки** (пісні Великоднього тижня);

На Холмщині та Підляшші великодні пісні називали **зельманáми, рогúльками, гúльками, огúльками, садóньками**;

У південній частині Підляшшя їх іменували постяніми й великодніми піснями, а подекуди — **жалімо́нами** та **крóпом**;

На південно-західній Київщині пісні, які співали під час Великодніх свят, називали **волода́рки**;

На Лівобережному Поліссі закличні веснянки називали **гуканками**;

Риндзівки або **ранцівки** — величальні весняні пісні.

Отже, назва «веснянка» позначає всі пісні, які співають від ранньої весни й аж до Зелених свят на вулиці. А «гаївкою», здебільшого у західних областях України, називають ігрові та танечні пісні, що виконують під час Великодніх свят.

Ілюстрація Маргарити Якименко

Різновиди весняних пісень

Серед весняних пісень можна виокремити кілька окремих груп:

1. Веснянки-заклички
2. Ігрові веснянки й танки
3. Величальні веснянки
4. Постові пісні.

1. Веснянки-заклички — обрядові пісні для зустрічі весни. Для таких веснянок характерні закличні інтонації, голосний звук або “крик”. Співають на підвищеннях, стріхах, аби звук доносився якнайдалі — туди тоді швидше прийде весна, а, отже, буде кращий урожай. Їх переважно виконували на початку весни й до Великодня.

Ось кілька зразків таких пісень:

На відео дві веснянки-заклички у виконанні фольклорного гурту **«Роксоланія»**

[Дивитись →](#)

с. Усок Сумської області

ОЙ ВИЙДУ Я НА ПОЛЯНКУ,
ЗАСПІВАЮ Я ВЕСНЯНКУ.
ГУ!

ЦІЛУ ЗИМУ ПРЯЛА-ТКАЛА,
ВЕСНЯНОЧКУ НЕ СПІВАЛА.
ГУ!

А ТЕПЕРКИ ДОТИКАЮ,
ВЕСНЯНОЧКУ ЗАСПІВАЮ.
ГУ!

ВЕСНЯНОЧКА-ПАНЯНОЧКА,
ДЕ ТИ ЗИМУВАЛА? ГУ!
У САДОЧКУ НА КІЛОЧКУ

НА СОРОЧКУ ТКАЛА. ГУ!
ВЕСНЯНОЧКА-ПАНЯНОЧКА,
ДЕ ТИ ЗАБАРИЛАСЬ? ГУ!
У САДОЧКУ НА КІЛОЧКУ
ХВОСТОМ ЗАЧЕПИЛАСЬ. ГУ!
ЗАКОПАЛИ ГОРЩИК КАШІ
ЩЕ Й КІЛКОМ ПРИБИЛИ.
ГУ!

ЩОБ НА НАШУ НА ВУЛИЦЮ
ПАРУБКИ ХОДИЛИ. ГУ!

с. Лихолітки Чернігівської області

ВЕСНЯНОЧКО-ПАНЯНОЧКО,
ЩО ТИ НАМ ПРИНЕСЛА?

ХЛОПЦЯМ ВОДУ, ХЛОП-
ЦЯМ ВОДУ, А ДІВЧАТАМ
ВРОД(У). ГУ!

ВЕСНЯНОЧКО-ПАНЯНОЧКО,
ДЕ ТИ ЗИМУВАЛА?

У САДОЧКУ НА ПЕНЬОЧКУ
КВІТИ ВИШИВАЛ(А). ГУ!

ВИШИВАЛА, ВИШИВАЛА
КРАСНИМИ НИТКАМИ,

ВИГЛЯДАЛА КОЗАЧЕНЬКА З
ЧОРНИМИ БРОВАМ(И). ГУ!

ШОВКОМ ШИЛА, ШОВКОМ
ШИЛА, А БІЛЛЮ БІЛИЛА,

ВИГЛЯДАЛА КОЗАЧЕНЬКА,
КОТРОГО ЛЮБИЛ(А). ГУ!

Тут можна подивитися, як відбувалися обряди закликання весни:

Веснянки.Ч.1. **Проект «Древо»** телеканалу UATV.

[Дивитись →](#)

2. Ігрові веснянки й танки — найбільша група весняних пісень (гаївки), які супроводжували весняні ігрища, забави. Їхня особливість — нерозривність наспіву, тексту, руху (типовий крок, ігрові рухи, біг тощо). Якщо на Поліссі особливість весняних пісень — це закличні інтонації, намагалися докричатися до вищих сил, то для Поділля домінантною є магія руху.

За покликаннями можна послухати коментар про танкові веснянки докторки мистецтвознавства, етномузикологині **Ірини Клименко**.

[Дивитись →](#)

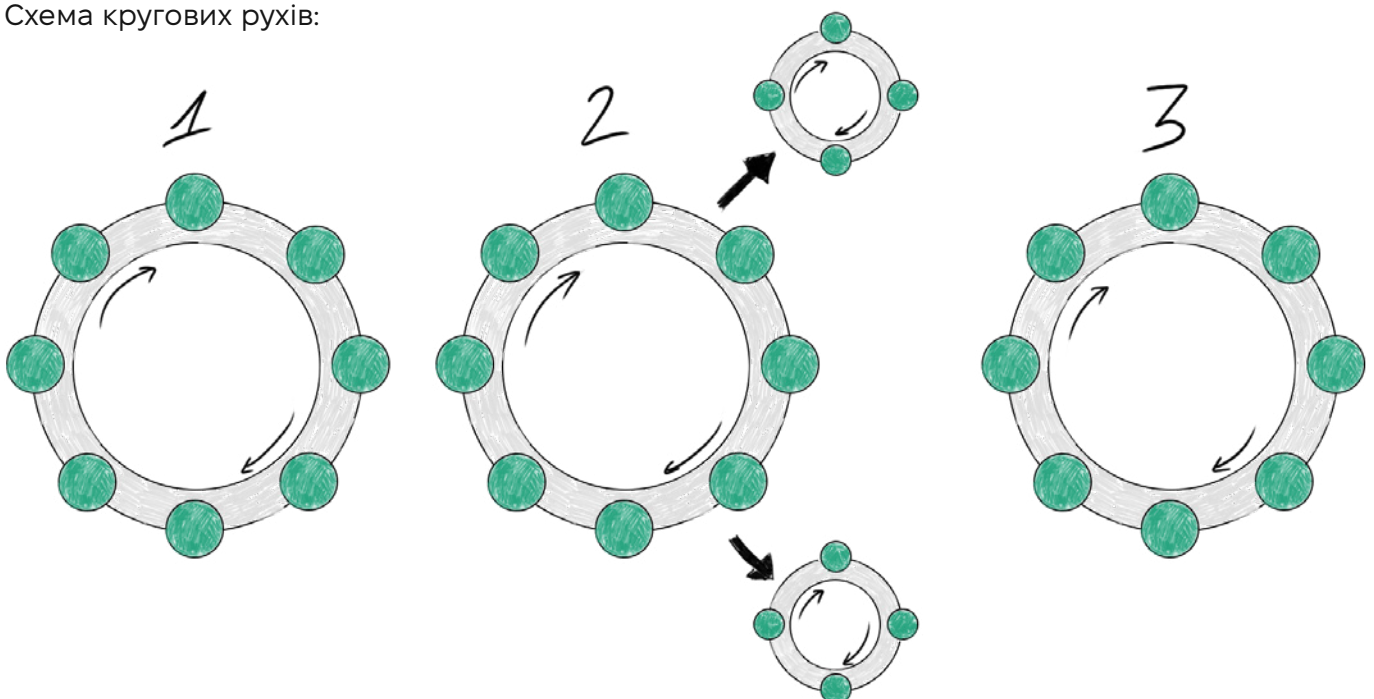
Основні рухи у весняних танках

Кругові танково-ігрові веснянки

Найбільш розповсюдженою формою виконання танково-ігрових і хороводних веснянок є **коло**. Рух колом у традиційній культурі мав солярну (уподібнену до сонця) і апотропейну (захисну) символіку. Коло тлумачилося, як своєрідна огорожа сакрального простору, що забезпечує захист від вторгнення небажаних сил на свою територію.

Інваріантом кола є рух **еліпсом**. Коло, як танцювальна фігура у веснянках може бути статичним, або рухомим. Іноді в процесі руху основне коло може розбиватися на менші кола, а потім об'єднуватися у велике коло. Іноді рух колом, чи статична фігура кола поєднуються з драматичним компонентом, коли хтось виконує художні компоненти всередині кола, це можуть бути пантомімічні ігри.

Схема кругових рухів:

Відомою веснянкою з круговим рухом є **«Подояночка»**. Одне із трактувань сюжету: мікромодель відродження та розквіту природи. Коло дівчат, що рухається, символізувало сонце, дівчина в колі — землю ранньою весною, що пробуджується.

Фрагмент **«Подояночки»**

[Дивитись →](#)

с. Дятилівка Хмельницької області. Проєкт «Polyphonyproject»

ДЕСЬ ТУТ БУЛА
ПОДОЛЯНОЧКА,

УМИЙ ЛИЧКО, ЯК НА
СКЛЯНОЧКУ,

ДЕСЬ ТУТ БУЛА
МОЛОДЕСЕНЬКА,

ДА ВІЗЬМИСЯ В БОЧКИ, ДА
ПОТАНЦЮЙ ТРОШКИ,

ТУТ ВОНА ВПАЛА, ДО
ЗЕМЛІ ПРИПАЛА.

ТА ПІДЕМ ДО ГАЮ...

— УСТАНЬ, УСТАНЬ,
ПОДОЛЯНОЧКО,

Велика група весняних ігор — тексти з мотивом «росту-визрівання». За допомогою магії «спресованого» часу пояснювали природний процес розвитку рослини (мак, льон, коноплі, грушка тощо). Такі тексти захищали від негативної сили.

Гаївка «Грушечка»

с.Розкошівка Вінницької області. **Проект «Polyphonyproject»**

[Дивитись →](#)

ОЙ СКОПАЮ, МОЯ МАМЦЮ, / ГРАДОЧКУ. / 2

ТА Й ПОСІЮ, МОЯ МАМЦЮ, / ГРУШЕЧКУ. / 2

А ВЖЕ НАША ГРУШЕЧКА / І ЗІЙШЛА, / 2

А ВЖЕ НАША ГРУШЕЧКА / ПІДРОСЛА. / 2

УЖЕ НА НАШІЙ ГРУШЕЧЦІ / БРУНЬКИ Є, / 2

А ВЖЕ НАША ГРУШЕЧКА / ЗАЦВІЛА*. / 2

УЖЕ НА НАШІЙ ГРУШЕЧЦІ / ЦВІТ ОПАВ, / 2

УЖЕ Й НА НАШІЙ ГРУШЕЧЦІ / ГРУШКИ Є. / 2

А ВЖЕ НАШУ ГРУШЕЧКУ / ЧАС ТРАСТИ. / 2

* ВАРІАНТ ВИКОНАННЯ — «РОЗЦВІЛА»

Усі стають у коло, один учасник розміщується в центрі кола й імітує все, що проспівується в тексті.

Зразок руху гаївки «Грушечка»

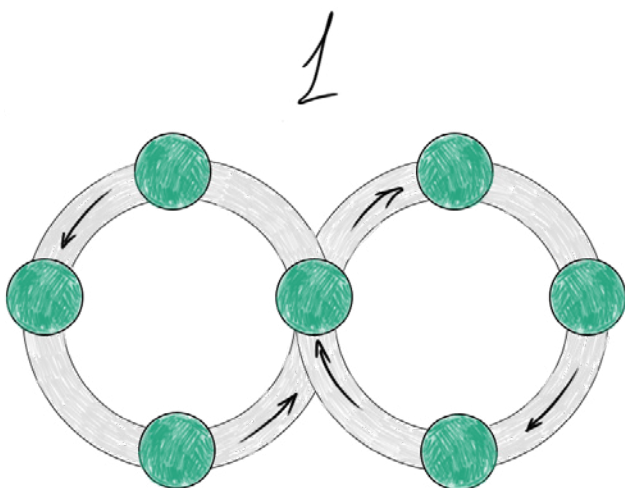
Фольклорний гурт «Райгородок»

Лінійні або ключові танково-ігрові веснянки

Це коли виконавці йдуть один за одним шнурочком, вимальовуючи різні фігури та криві лінії. Такий тип малюнку розподіляється на **однолінійний** та **дволінійний**, залежно від того, у скільки рядів шикуються виконавці. Рух у ключових танках може відбуватися в різних напрямках.

Найпоширенішим прикладом є гаївка **«Кривий танець»**, якою розпочинають весняні забави чи Великодні ігри. Цей рух мав ініціювати пробудження природи, наслідуючи ве-

Схема ключового руху:

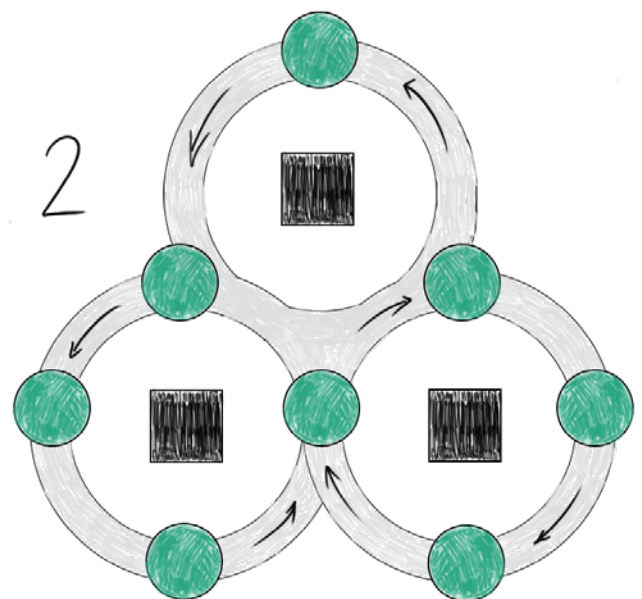

Дивитись →

гетацію, тому і кривою лінією. Павло Чубинський зафіксував у Борисполі наприкінці XIX століття таку традицію:

“Забивають у землю три кілочки таким чином, щоб вони утворили трикутник (іноді могли садити малих діток), бралися за руки та у два ряди крутяться навколо цих кілочків, співаючи спеціальні пісні.”

На Західному Поділлі саме цією гаївкою відкривали свято Благовіщення, обходячи кожне дерево в гаю.

Приклад такої веснянки:

с. Зелені Курилівці, Хмельницька область.

Проект «Polyphonyproject»

[Дивитись →](#)

/ МИ КРИВОГО ТАНЦЮ ЙДЕМ, / 2

/ КІНЦЯ ЙОМУ НЕ ЗНАЙДЕМ. / 2

ХТО ВИВЕДЕ — ТОЙ СТАНЕ,

ТОЙ ДІВЧАТА Й ПОГЛЯНЕ.

/ ВСІ ДІВЧАТА (Й) У ВІНОЧКАХ, / 2

/ ЛИШ ОДНАЯ (Й) БЕЗ ВІНКА — / 2

/ ТО-ТО Ж МОЯ ДРУЖИНКА. / 2

Приклад руху:

Фольклорний гурт «Роксоланія»

[Дивитись →](#)

Кривий танець. Ілюстрація Маргарити Якименко

Різновидом однолінійних танків є рух «плексис», чи «біжуча спіраль». Символіка цього руху — прадавня. Трапляється у вигляді рослинного орнаменту на кераміці та пов'язана з культом великої Богині-матері — повелительки плодючості землі, тварин та рослин. Такий рух притаманний для гаївок «Шум», «Огірочки», «Горошок» тощо.

Зразок руху танків типу «Шум», «Огірочки»

с. Рогізка Вінницької області. **Проєкт «Polyphonyproject»**

[Дивитись →](#)

ЗЕЛЕНІЇ ОГІРОЧКИ, ЗАВИВАЙТЕСЯ, ЗАВИВАЙТЕСЯ,
МОЛОДІЇ ДІВЧАТОЧКА, ВІДДАВАЙТЕСЯ, ВІДДАВАЙТЕСЯ.

ЗЕЛЕНІЇ ОГІРОЧКИ, ЯК СЯ В'ЮТЬ, ЯК СЯ В'ЮТЬ,
МОЛОДІЇ ДІВЧАТОЧКА ВІДДАЮТЬ, ВІДДАЮТЬ.

– ЗЕЛЕНІЇ ОГІРОЧКИ, ЗАВИВАЙТЕСЯ, ЗАВИВАЙТЕСЯ,
МОЛОДІЇ ДІВЧАТОЧКА, ВІДДАВАЙТЕСЯ, ВІДДАВАЙТЕСЯ.

Гаївки в с. Підвиння Івано-Франківської області

Весняна гра «Шум» — реліктове явище. Первинна роль веснянки — розбудження космічного руху, шуму весни, тож основний рух імітує заплітання, завивання рослин, що має спонукати до швидкого розпускання зелені.

[Дивитись →](#)

«А в нашого шума».

Настя Зеленько. с. Розуміка Кіровоградської області.

Проект «Баба Єлька»

[Дивитись →](#)

А В НАШОГО ШУМА ЗЕЛЕНАЯ ШУБА,
ДІВКИ ГУЛЯЛИ, ШУБУ ПОРВАЛИ.

СІЮ, ВІЮ, СІЮ, ВІЮ КОНОПЕЛЕЧКИ,
СІЮ, ВІЮ, СІЮ, ВІЮ, НЕВЕЛИЧЕЧКИ.

ДІВКИ ГУЛЯЛИ, КУКЛИ ПОРОБИЛИ,
КУКЛИ ПОРОБИЛИ, ВОНИ ПОГОРІЛИ.

СІЮ, ВІЮ, СІЮ, ВІЮ КОНОПЕЛЕЧКИ,
СІЮ, ВІЮ, СІЮ, ВІЮ, НЕВЕЛИЧЕЧКИ.

КУКЛИ ПОГОРІЛИ, ДІВКИ ПОНІМІЛИ.

СІЮ, ВІЮ, СІЮ, ВІЮ КОНОПЕЛЕЧКИ,
СІЮ, ВІЮ, СІЮ, ВІЮ, НЕВЕЛИЧЕЧКИ.

Заплітання **«Шума»**. Фольклорний гурт «Володар»

[Дивитись →](#)

Дволінійні танки теж мають свої різновиди. Поширеним елементом таких ігор є зустрічний хід двох рядів учасників. Прикладом такого руху є весняна гра «А ми просо сіяли»:

Фрагмент гри **«Просо»**. Фольклорний гурт «Роксоланія»

[Дивитись →](#)

А МИ ПРОСО СІЯЛИ, СІЯЛИ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, СІЯЛИ, СІЯЛИ.

— А МИ ПРОСО ВИТОПЧЕМ, ВИТОПЧЕМ.
ОЙ ДІД-ЛАДО, ВИТОПЧЕМ, ВИТОПЧЕМ.

— А ЧИМ ЖЕ ВАМ ВИТОПТАТЬ, ВИТОПТАТЬ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ВИТОПТАТЬ, ВИТОПТАТЬ?

— А МИ КОНЕЙ ВИПУСТИМ, ВИПУСТИМ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ВИПУСТИМ, ВИПУСТИМ.

— А МИ КОНЕЙ ПЕРЕЙМЕМ, ПЕРЕЙМЕМ.
ОЙ ДІД-ЛАДО, ПЕРЕЙМЕМ, ПЕРЕЙМЕМ.

— А ЧИМ ЖЕ ВАМ ПЕРЕЙНЯТЬ, ПЕРЕЙНЯТЬ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ПЕРЕЙНЯТЬ, ПЕРЕЙНЯТЬ?

— МИ ШОВКОВИМ ПОВОДОМ, ПОВОДОМ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ПОВОДОМ, ПОВОДОМ.

— А МИ КОНЕЙ ВИКУПИМ, ВИКУПИМ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ВИКУПИМ, ВИКУПИМ.

— А ЧИМ ЖЕ ВАМ ВИКУПИТЬ, ВИКУПИТЬ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ВИКУПИТЬ, ВИКУПИТЬ?

— А МИ ДАМО СТО РУБЛІВ, СТО РУБЛІВ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, СТО РУБЛІВ, СТО РУБЛІВ.

— НАМ НЕ ТРЕБА Й ТИСЯЧУ, ТИСЯЧУ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, І ТИСЯЧУ, ТИСЯЧУ.

— А МИ ДАМО ДІВЧИНУ, ДІВЧИНУ,
ОЙ ДІД-ЛАДО, ДІВЧИНУ, ДІВЧИНУ.

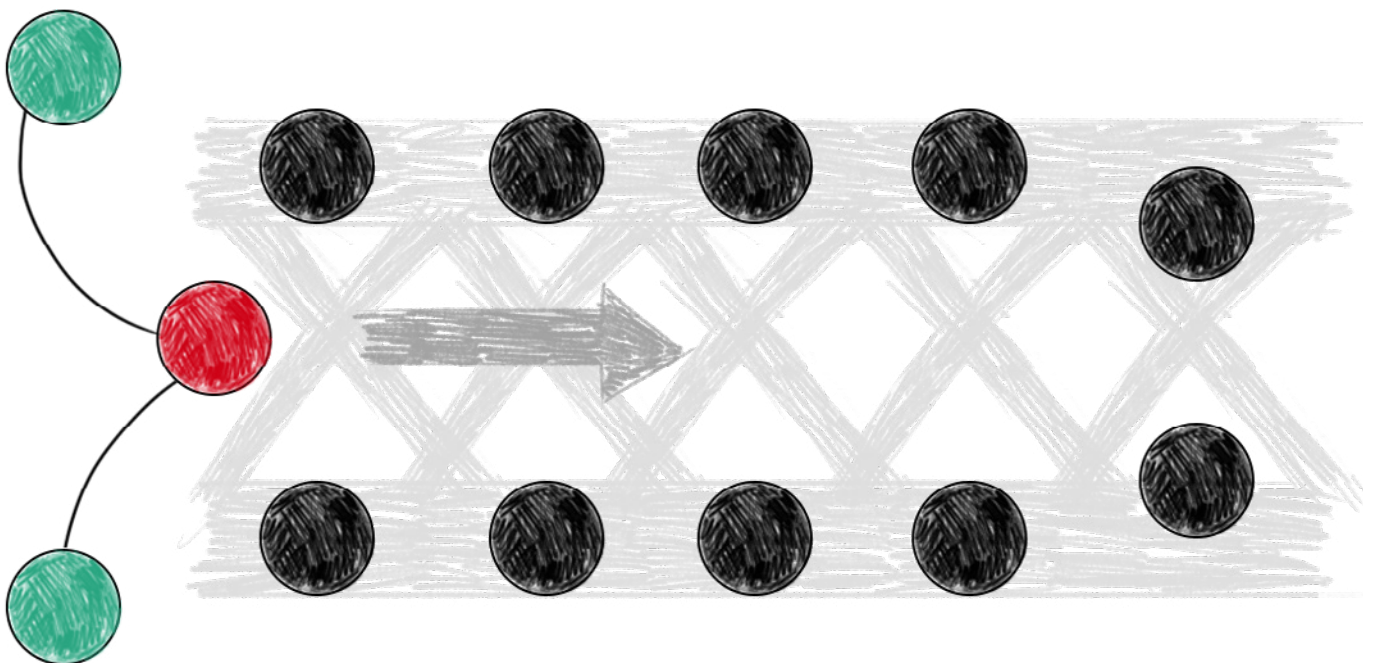
— ОДЧИНЯЙМО ВОРОТА, ВОРОТА,
ЗАБИРАЙМО ДІВЧИНУ, ДІВЧИНУ!

Обрядові пісні Слобожанщини / Упорядник
В. В. Дубравін. Суми: ВТД «Університетська книга»,
2005. С. 167.

До дволінійних танків відносять і гаївки типу **«Вербова дощечка», «Жучок».**

Учасники стають обличчям один проти одного, схрещують руки, утворюючи місток, по якому йде дитина. Рух дитини може відбуватися самостійно, або за допомогою старших дівчат, які тримають дитину і ведуть її по кладці. Пара, яку дитина пройшла, перебігає наперед, що забезпечує нескінченність «дощечки».

Схема руху:

«Вербова дощечка»

с. Новосілки Заліщицького району Тернопільської області

[Дивитись →](#)

ВЕРБОВАЯ ДОЩЕЧКА, ДОЩЕЧКА,
А ПО НІЙ ХОДИЛА НАСТОЧКА, НАСТОЧКА.

ОЙ ДЕ Ж ТИ, НАСТУНЮ, БУВАЛА, БУВАЛА,
ЗЕЛЕНА ДІБРОВА ПАЛАЛА, ПАЛАЛА.

Я РЕШЕТЦЕМ ВОДУ НОСИЛА, НОСИЛА,
ЗЕЛЕНУ ДІБРОВУ ГАСИЛА, ГАСИЛА.

СКІЛЬКИ В ТІМ РЕШЕТЦІ ДІРОЧОК, ДІРОЧОК,
СТІЛЬКИ В НАШИХ ХЛОПЦІВ ПРАВДОЧОК, ПРАВДОЧОК.

СКІЛЬКИ В ТІМ РЕШЕТЦІ ВОДИЦІ, ВОДИЦІ,
СТІЛЬКИ В НАШИХ ХЛОПЦІВ ПРАВДИЦІ, ПРАВДИЦІ.

Гра «Жучок»**с. Вербовець Тернопільської області.**

З книги Марії Пилипчак «Веснянки».
К, 2008. С. 114.

[Дивитись зразок руху →](#)

ХОДИТЬ ЖУЧОК ПО ЖУЧИНІ,
А ДІВЧИНА ПО РУЧИНІ.
ГРАЙ, ЖУЧЕ, ГРАЙ, НЕДАЛЕЧКО КРАЙ.
А МИ ЖУЧКА НАПОЇЛИ,
НА НІМ ЖУПАН ПІДКРОЇЛИ.
ГРАЙ, ЖУЧЕ, ГРАЙ, НЕДАЛЕЧКО КРАЙ.
А НАШ ЖУЧОК МОЛОДЕНЬКИЙ,
НА НІМ ЖУПАН ЗЕЛЕНЕНЬКИЙ.
ГРАЙ, ЖУЧЕ, ГРАЙ, НЕДАЛЕЧКО КРАЙ.

Ще одним поширеним рухом є дволінійні танки з ворітцями. Коли учасники стають парами, усі роблять ворітця, піднімаючи руки догори, остання пара пробігає під ворітцями та стає першою. Може бути однолінійний рух через ворітця. До прикладу, гра **«Яворе, яворе, яворові люди»**.

[Дивитись →](#)

Етногурт «Витинанка»

— ЯВОРЕ, ЯВОРЕ, ЯВОРОВІ ЛЮДИ,
ЩО ВИ ТАМ РОБИЛИ?
— МОСТИ МОСТИЛИ.
— ДЛЯ КОГО, ДЛЯ КОГО?
— ДЛЯ ПАНА СТАРОСТИ.
— УСІ КОНІ ПРОПУСКАЛИ,
А ОДНОГО УПІЙМАЛИ.

Унаслідок занепаду обрядової функції відбувається поповнення гаївок новотворами. З'являються гумористичні гаївки, християнські мотиви та мотиви національно-патріотичного характеру, що простежується в стрілецьких і повстанських гаївках.

Варто згадати одну унікальну традицію, де участь беруть лише чоловіки. Це гаївка **«Сербен»**, яку виконують у с. Чортовець Городенківського району Івано-Франківської області:

Танок розпочинає заводило. Для цього обирали найпочеснішого чоловіка, який на ознаку старшинства тримав топірець. Учасники вишиковувалися від найстаршого до наймолодшого. Особливість руху — це почерговість кроків: три кроки вперед,

крок назад, рух руками догори й донизу, далі знову три кроки і т. д. Розпочинають танок біля місцевої церкви, тричі її обходять, а потім рухаються через усе село до наступного храму.

Великодній танець чортовчан схожий на сербський військовий чоловічий танець, що може бути відгомном княжої історії, коли на прикарпатських землях були білі хорвати. У цьому танку можуть брати участь кілька сотень чоловіків.

Запис 2017р. →

Запис 2002р. →

ПІШОВ СЕРБЕН ПО ЗАРІНКУ,
 ЗА НИМ, ЗА НИМ ДІВЧА У ВІНКУ...
 ОЙ СЕРБЕНЕ, СЕРБЕНОЧКУ,
 НЕ СМУТЬ МОЮ ГОЛОВОЧКУ
 ОЙ СЕРБЕНЕ, СЕРБЕНОЧКУ,
 НЕ СМУТЬ МОЮ ГОЛОВОЧКУ,
 БО ВОНА ВЖЕ ЗАСМУЧЕНА,
 ЗА НЕЛЮБОМ ЗАРУЧЕНА.
 ОЙ У ПОЛІ ВІВСА МНОГО
 ПОЛОВИНА ЗЕЛЕНОГО.

ІШЛИ ХЛОПЦІ В ПОЛЕ ЖАТИ,
ТА Й ЗАБУЛИ СЕРПИ ВЗЯТИ.
СЕРПИ ВЗЯЛИ, ХЛІБ ЗАБУЛИ,
ОТАКІ-ТО ЖЕНЦІ БУЛИ.
ВЕРНУЛИСЯ ЗА СЕРПАМИ
ТА Й ЗАБУЛИ ХЛІБ З ТОРБАМИ.
ДАЛІ ХЛОПЦІ, ДАЛІ НАШІ,
НАВАРИЛА МАМА КАШІ,
А ЯКОЇ — ПШОНЯНОЇ,
ДАЛІ, ХЛОПЦІ, ДАЛІ МОЇ...
НАКОСИВСІ БУСЬОК СІНА,
ЗАРОСИВСІ ПО КОЛІНА,
ТА НАЙ ТАЯ ЧАПЛЯ КОСИТЬ,
ЩО ВИСОКО ФАРТУХ НОСИТЬ.
ОЙ, ДІВЧИНО ЧОРНОБРИВА,
ЧИМ ТИ БРОВИ НАМАСТИЛА?
КАПЕРВАСУ КУПУВАЛА,
ЧОРНІ БРОВИ МАЛЮВАЛА.

До парубочих забав можна віднести ігри «Дзвіниця», «Ремінець», «Пекар» та інші. Основну роль у них відіграє удар ременем, вербовою гілкою або рукою. Семантичною домінантою таких вдарянь є відродження здоров'я, вплив космічної енергії, пробудження.

У кінці XIX століття гаївки переважно виконували дівчата, хлопці в них не брали участі, лише в окремих випадках відбувалися спільні ігри. Одружені чоловіки та жінки були пасивними спостерігачами. Однак у XX столітті по-

ступово відбувається зміна складу виконавців: дівчата і хлопці, одружені та неодружені.

Отже, гаївки — окремий вид веснянок, якому характерне поєднання тексту, наспіву і руху. Залежно від місцевої традиції виконували від одного до трьох Великодніх свят і на Провідну неділю.

Величальні веснянки

Рідкісний жанр веснянок — величальні пісні, які виконували під час великодніх обходів. На жаль, ці обряди майже не збереглися, тому інформація про них та пісні, які їх супроводжували, є уривчастою.

Інші назви величальних весняних пісень: ранцівки, риндзівки, рогульки, рогульчаті, ломкачки, волочебні.

Ранцувати ходили тільки парубки протягом двох ночей великодній свят. Співали під вікнами, ходили переважно до дівчат, іноді це могли бути молоді жінки. За це їм давали винагороду — щось їстівне (випічка, горіхи) й обов'язково писанки. Перед Великоднем дівчата намагалися не сваритися з хлопцями, щоби не оминули їхньої хати. Ці величальні тексти дуже перегукуються з колядками для дівчат, іноді це однакові тексти, у яких різдвяний рефрен змінювався на великодній.

Ранцівка із села Старичі Яворівського району Львівської області записана етномузикознавицею Анною Черноус від Євдокії Гузичак (1926 р.н.)

[Дивитись →](#)

КРАСНА МАРІЙКА САД ПІДМІТАЛА,
НАМ ХРИСТОС, НАМ ВОСКРЕС,
НАМ ВОІСТИНУ БОГ ВОСКРЕС! *

САД ПІДМІТАЛА, ГРАДКУ КОПАЛА.
ГРАДКУ КОПАЛА, ВІНОГРАД САДИЛА.
ВІНОГРАД САДИЛА Й ТАК ГОВОРИЛА:
«РОСТИ, ВИНЕЙКО, ДУЖЕ ЗЕЛЕНЕНЬКО,
КОРІННЯ ГЛИБОКО, ЛИСТЯЧКО ШИРОКО!»
ЗРОДИЛО ВІНО ТА ТРИ ЯГОДОЙЦІ.
ПЕРША ЯГОДОЙКА — ТО ЄЇ БАТЕНЬКО.
ДРУГА ЯГОДОЙКА — ЄЇ МАТІНОНЬКА.
ТРЕТЯ ЯГОДОЙКА — САМА МОЛОДЕНЬКА.
ТОБІ, МАРІЙЦЮ, КРАСНАЯ РАНЦІВКА,
А НАМ, МОЛОДЕНЬКИМ, ПИСАНОК КУБІЛКА.
ДАЙ ЖЕ ТИ, БОЖЕ, У ГОРОДІ ЗІЛЛЯ!
У ГОРОДІ — ЗІЛЛЯ, НА ДВОРІ — ВЕСІЛЛЯ!

*ЦЕЙ РЕФРЕН ПОВТОРЮ-
ЄТЬСЯ ПІСЛЯ КОЖНОГО
РЯДКА ПІСНІ

Малодосліджена традиція великодніх обходів на Наддніпрянщині — христування після освячення паски. Подібне до колядок, тільки на Великдень.

Приклад христування із **с. Попельнасте Кіровоградської області**. Записав Олександр Терещенко від Парасков'ї Лисяк, 1926 р.н.

Я ТОБІ «ХРИСТОС ВО-
СКРЕС!», ТИ СКАЖЕШ:
«ВОІСТИНУ ВОСКРЕС!».

ТОДІ Ж ДАЄШ ЇМ КРАШАН-
КИ, КАНХВЕТИ.
ЯК КОЛЯДКА, ТАК І
ХРИСТУВАННЯ.”

А Я ТОДІ:
“ХРИСТОС ВОСКРЕС,
НЕ САМ ВОЗНЕС,
НЕ САМ СОБОЮ —
ДАВ БОГ СПОКОЮ,
ТАМ ПТАШКИ ЛІТАЛИ,
ВЕСЕЛО СПІВАЛИ:
— ГОДІ ТОБІ, МАТЕ,
У ГРОБІ СТОЯТИ,
УЖЕ ТВІЙ СИН ВОСКРЕС,
НАМ РАДІСТЬ ПРИНЕС!”

Постові пісні

Під час Великого посту співали ще пісні, які називали постовими («постовки»). Іноді це запозичені з лірницького репертуару пісні релігійного змісту, переважно псалми, які часто супроводжували жіночу домашню роботу (прядіння). Однак серед таких пісень зустрічалися тексти і нерелігійного змісту — баладні пісні про сирітку, нещасну матір, знедолену сестру. Вони належали виключно до жіночого репертуару.

Постові пісні із с. Вовче Турківського р-ну Львівської області, записані від Любові Федьків.

У живний четвер по вечері

[Дивитись →](#)

У ЖИВНИЙ ЧЕТВЕР ПО ВЕЧЕРІ
ХОДИВ ІСУС ПО ВСІЙ ЗЕМЛІ.

ВИБРАВ СОБІ КЕРНИЧЕНЬКУ,
У ЧИСТІМ ПОЛІ СТУДНИЧЕНЬКУ.

А ТАМ ДІВЧА ВОДУ БРАЛО,
У ЧИСТІМ ПОЛІ СПОЧИВАЛО.

ДАЙ, ДІВЧА, ВОДИ НАПИТИСЬ,
ХОЧ УСТОНЬКИ ЗАМОЧИТИ.

НЕ ДАМ, ПАНЕ, ВОДИ ПИТИ,
БО ТА ВОДА Є НЕ ЧИСТА.

БО ТА ВОДА Є НЕ ЧИСТА:
НАПАДАЛО З КЛЕНА ЛИСТЯ.

ВОДА ЧИСТА, ТИ НЕ ЧИСТА,
ТИ ДВАНАЙЦІТЬ МУЖІВ МАЛА.

ТИ ДВАНАЙЦІТЬ МУЖІВ МАЛА,
НЕ З ОДНИМ СЯ НЕ ЗВІНЧАЛА.

ТИ ДВАНАЙЦІТЬ МУЖІВ МАЛА,
І З КОЖНИМ ЇСЬ ДИТЯ МАЛА.

І З КОЖНИМ ЇСЬ ДИТЯ МАЛА,
НЕ ОДНЕЇ-С НЕ ВХРЕСТИЛА.

НЕ ОДНЕЇ-С НЕ ВХРЕСТИЛА,
У ТІЙ КЕРНИЦІ УТОПИЛА.

ЯК СЯ ДІВЧА ТОГО ЗЛЯКЛО,
ТА Й НА КОЛІНА ПРИКЛЯКЛО.

ТИХО, ДІВЧА, НЕ ЛЯКАЙСЯ,
ЙДИ ДО ЦЕРКВИ СПОВІДАЙСЯ.

ЯК СЯ ДІВЧА СПОВІДАЛО,
НА ДРІБНИЙ МАК РОЗСИПАЛО.

Зашуміли гори, зашуміли ріки

ЗАШУМІЛИ ГОРИ, ЗАШУМІЛИ РІКИ,
ПОМЕРЛА МАТІНКА — СИРОТА НАВІКИ. (2)

У НЕДІЛЮ РАНО ПОЧАЛО СВІТАТИ,
ОЙ ІДЕ СІРІТКА МАТІР ВИГЛЯДАТИ. (2)

ОЙ ІДЕ СІРІТКА ШУГАМИ, ЛУГАМИ,
СТРІТИВ Ї ГОСПОДЬ БОГ ІЗ ТРЬОМА АНГЕЛАМИ. (2)

ДЕ Ж ТИ ЙДЕШ, СІРІТКО, ТИ ДАЛЕКО ЗАЙДЕШ,
ТИ СВОЮ МАТІНКУ НІКОЛИ НЕ ЗНАЙДЕШ. (2)

БО ТВОЯ МАТІНКА НА ВИСОКІЙ ГОРІ,
НА ВИСОКІЙ ГОРІ СПОЧИВАЄ В ГРОБІ. (2)

ВІЗЬМИ СИ, СІРІТКО, ЛОЗОВИЙ ПРУТОЧОК,
ПОГУКАЙ, ПОСТУКАЙ У МАТЕРИН ГРОБОЧОК (2).

СИРІТКА ГУКАЄ, МАТИ СЯ ВЗИВАЄ:

ОЙ БОЖЕ Ж, МІЙ БОЖЕ, ХТО Ж НА МОЇМ ГРОБІ? (2)

— ОЙ БОЖЕ Ж, МІЙ БОЖЕ, ХТО Ж НА МОЇМ ГРОБІ?

— Я, МАМЦЬО, СИРІТКА, ВІЗЬМІТЬ МЕНЕ Д' СОБІ. (2)

— ЩО Ж ТИ ТАМ, ДІТИНКО, ЗА КРИВДИЦЮ МАЄШ,
ЩО ТИ СЯ МОЛОДА В СИРУ ЗЕМЛЮ ПХАЄШ? (2)

— ЯК БИ Я, МАТІНКО, КРИВДИЦІ НЕ МАЛА,
Я БИ СЯ МОЛОДА В ЗЕМЛИЦЮ НЕ ПХАЛА. (2)

— ІДИ СИ, СИРІТКО, ГЕТЬ ДО СВОГО ДОМУ,
НАЙ ТОБІ МАЧУХА УМИЄ ГОЛОВУ. (2)

— ГОЛОВОЧКУ МИЛА, ЗА ВОЛОССЯ ТЯГАЛА,
З КОЖНОГО ВОЛОСКА КРОВЦЯ ВИСЯКАЛА. (2)

А ХЛІБЦЯ МИ КРАЄ ЯК МАКОВИЙ ЛИСТОК,
У СЕНЯХ СЯ ПИТАЄ, ЧИ ЗІЙШЛО ТО ВШИТКО. (2)

З'їЛА Ж БИ, Я З'їЛА В СІНЬОХ ЗА ДВЕРЯМИ,
ВМИЛА Я, СЯ ВМИЛА РЕВНИМИ СЛЬОЗАМИ(2).

СОРОЧКУ МИ КРАЄ ТА І ВСЕ МЕНІ ЛАЄ.
ШОБИ-С НЕ СХОДИЛА, БО-С НЕ ЗАРОБИЛА. (2)

ОЙ ЗІСЛАВ ГОСПОДЬ БОГ ТРИ АНГЕЛИ З НЕБА,
УЗЯЛИ СИРІТКУ ПРАВИЙКО ДО НЕБА. (2)

ОЙ ЗІСЛАВ ГОСПОДЬ БОГ ТРИ ПЕКЕЛЬНІ ПЕКЛА,
УЗЯЛИ МАЧОХУ ПРОСТО АЖ ДО ПЕКЛА. (2)

ТИ МАЄШ, МАЧОХО, У СМОЛІ КИПІТИ,
БИ-С ЗНАЛА, МАЧОХО, ТО ЗА ЧУЖІ ДІТИ. (2)

Псалма «В Чистий четвер по вечері».

Записано у с. **Красна Слобідка Київської області**. Виконує **фольклорний гурт «Стодивниця»**.

[Дивитись →](#)

Використані джерела:

1. Гнатюк В. Гаївки. Зібрав Володимир Гнатюк // Матеріали до української етнології. Видає Етнографічна комісія Наукового товариства імені Шевченка. Том 12. Львів, 1909. 267с.
2. Голубець О. До питання жанрової класифікації українського весняного календарно-обрядового фольклору // Вісник. Львів. УН-ТУ. Серія філол. 2010. Вип. 43. С. 76–84.
3. Грушевський М. Історія української літератури: В 6 т. 9 кн. Т.1. К., 1993. 392 с.
4. Давидюк В. Міфологічні персонажі в ігровому фольклорі українців // Література. Фольклор. Проблеми поетики: зб. наук. пр. / Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. Київ, 2011. Вип. 35. С. 155–170.
5. Календарно-обрядові пісні / Упор., вступ. ст. та примітки О. Ю. Чебанюк. К., 1987. 390 с.
6. Міндер Тетяна. Весняна календарно-обрядова поезія українців: регіональна специфіка та жанрова динаміка: Дис... канд. філол. наук: 10.01.07 / Інститут народознавства НАН України. Л., 2004. 273 с.
7. Мишанич М. Українські весняні величальні пісні: ранцівки // Етномузика / упорядник Юрій Рибак. Львів, 2007. Число 3. С. 67–94.
8. Смоляк О. Весняна обрядовість Західного Поділля в контексті української культури. Монографія. Частина перша / Олег Степанович Смоляк. Тернопіль: Астон, 2004. 296 с.
9. Терещенко О. Великоднє христування з Підлісного: текст і контекст. Кіровоград, 2011.
10. Чебанюк, О. Ю. Українські весняні танково-ігрові пісні (Деякі проблеми генези й семантики) [Текст]: дис... канд. філол. наук: 10.01.07. НАН України, Ін-т мистецтвознав., фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського. К., 1996. 210 л.
11. Чубинский, П. Труды этнографическо-статистической экспедиции в Западно-Русский край, снаряженной Императорским Русским Географическим Обществом. Юго-Западный отдел. Материалы и исследования: [в 7 т.] / собрал П. П. Чубинский. Т. 3: Народный дневник / изд. Под наблюдением Н. И. Костомарова. Санкт-Петербург, 1872. С.486.

Розділ 2.

Сценарії

ІДЕНТИЧНІСТЬ. НЕ АЙДЕНТИКА

ОКСАНА ЛИХОЖОН

CMO Zagoriy Foundation

Бізнеси шукають, як виразити себе візуально, які цінності закласти до корпоративної культури. Аналізують, займаються “розкопками”.

І ми пропонуємо почати з того, що нас всіх єднає, у якісь моменти робить великою спільнотою. Пропонуємо разом вивчати звичаї, шукати серед того, що наші предки пронесли крізь поневір'яння, стирання і заборони. Шукати те, на чому ми хочемо будувати наше сьогодення. Те, що ми хочемо лишити нащадкам. Те, на що ми хочемо нашарувати корпоративну культуру. Бо ми не лише творці, ми спадкоємці.

Що ми хочемо, щоб працівники компаній забрали додому? Відродили, засвоїли, посилили, залишили та створили нове?

Що ми протиставляємо намаганням стерти нас, сказати, що нас — не існує? Знання — це можливість любити, а значить — пишати. І від того — берегти.

Тому ми пропонуємо вам як прості, так і складні сценарії, які допоможуть згуртувати команду, навчитись нового, побути разом у колі своїх.

Чи на часі це під час війни? Безумовно, на часі, віднаходити те, що намагались знищити.

Будемо раді, якщо надихнемо вас написати свою корпоративну історію з традиційним єством.

ВЕЛИКОДНІ СЦЕНАРІЇ ВІД ZAGORIY FOUNDATION

*Ми не пропагуємо займатися цим в робочий час, а даємо варіанти дозвілля, які можна реалізовувати будь-коли.

Пропонуємо сценарії під різний рівень організаційних зусиль: від безкоштовних до тих, які потребують бюджету, від найпростішого — замовити онлайн-лекцію в експертів з нашого списку (розділ 3). До складніших варіантів, які потребують більших зусиль, але і результати такого способу командобудування вражають. Обирайте на свій розсуд, можливості та відчуття доречності. Ми ж вважаємо, що культура — завжди на часі. Бо вона формує нас.

1. Лекції

Онлайн- та офлайн-лекції у вашому офісі — це найпростіший спосіб залучитися до пізнання витоків українських традицій. Оберіть експерта з розділу 3 і запросіть провести тематичну лекцію для працівників вашої компанії.

Теми (а точніше напрямки): їжа, одяг, регіональні традиції, сучасні традиції Великодня, декорування, ритуали. Можете брати за основу розділи цього посібника, коли формуєте запит до експерта.

2. Великодні кошики для команди

Їжа — чи не найкращий корпоративний подарунок. Чом би не зібрати великодній кошик для співробітників?

Як втілити?

Заирніть у список великодніх страв розділу “Великодній кошик” і оберіть, що з цього всього ви б поклали для колег.

Сформууйте два варіанти кошиків: м'ясний і вегетаріанський.

У розділі 3 знайдіть контакти, де можна придбати кошики, писанки, паски та інше.

Рекомендуємо звертатися до соціальних бізнесів за наповненням і комплектуванням кошиків. Так ви зможете дати роботу тим, хто її найбільше потребує.

Доповніть дійство дарування великодніх кошиків ще й майстер-класом, наприклад, **“Традиційна вибійка на серветці”**:

[Instagram artkomora →](#)

Вибійчана серветка. Фото зі спільного проєкту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

3. Майстер-класи (МК)

Час, проведений у спільній праці єднає і відкриває нові грані команди. Це спілкування, яке дає плоди у вигляді виробів, навичок і яскравого спогаду.

Запросіть майстра до себе в офіс, чи сходіть у майстерню самі — це займе більше часу, ніж лекція, та воно того варте.

МК №1 «Декорування кошика»

Проведіть час, прикрашаючи великодні кошики традиційними та сучасними елементами. Учасники забирають задекорований кошик додому і можуть використати його на Великдень.

Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

МК №2 «Фарбування крашанки»

Створіть свою першу крашанку, використовуючи натуральні барвники. А продовжити дійство можна, вивчаючи ігри з крашанками (розділ «Вогнища, віра та великодні обряди»)

МК №3 «Створення писанки»

Писанка — один із найважливіших артефактів Великодня. Потребує терпіння — це медитативний процес. Разом із майстром чи майстринею розпишіть писанку, яку можна буде покласти до сімейного великоднього кошика.

МК №4 «Вербові букети»

Зберіть до купи вербові гілочки, задекоруйте їх за давніми традиціями. МК можна доповнити вивченням примовок для Вербної неділі (розділ «Вербна неділя»).

МК №5 «Вощення квітів»

Існує давня техніка виготовлення воскових квітів для дівочих прикрас. Такий МК почасті має і заспокійливу дію, бо треба зосереджено ліпити маленькі деталі.

МК №6 «Вишивка»

За один МК сорочку не вишиєш, проте можна дізнатися і натренувати декілька технік вишивання. Можна поєднати з лекцією про вишивку різних регіонів.

МК №7 «Приготування їжі»

Тут доведеться докласти більше зусиль, адже приготування їжі потребує спеціалізованого приміщення. Ви можете звернутися до місцевих майстрів, які проводять у себе такі МК, або ж орендувати простір і запросити експерта провести заняття для ваших співробітників.

МК №8 «Гра на традиційних музичних інструментах»

Необов'язково мати музичну освіту, аби спробувати. Запросіть музик провести навчальний клас, вивчивши нескладну мелодію. Можна доповнити тематичною лекцією про інструменти чи музику.

МК №9 «Традиційні танці»

Танець — і забава, і терапія. Народний танець прекрасний тим, що підійде усім, хто має снагу. Також це чудове фізичне навантаження, адже десь і пострибати, і побігати доведеться. Запросіть майстрів до себе, чи відвідайте спільноту у своєму населеному пункті. Тут **“Львівський дриг”**, наприклад, або **“Події традиційної музики”**.

[Facebook сторінка Дриг](#) →

[Телеграм канал Події традиційної музики](#) →

3. Майстер-класи (МК)

Час, проведений у спільній праці єднає і відкриває нові грані команди. Це спілкування, яке дає плоди у вигляді виробів, навичок і яскравого спогаду.

Запросіть майстра до себе в офіс, чи сходіть у майстерню самі — це займе більше часу, аніж лекція, та воно того варте.

4. Відвідини подій, музеїв і концертів разом із колегами

Спільне дозвілля поза роботою сприятливо впливає на стосунки між колегами. А якщо додати сюди ще і той факт, що підтримуєш і плекаєш українське — то вдвічі приємніше.

Які тут ідеї?

Концерти етногуртів

Заняття із традиційного танцю чи співу

Етнографічні музеї, де крім екскурсій також проводять майстер-класи

Скансени — музеї просто неба, де можна подивитися народну архітектуру і побут

Ярмарки народних майстрів

Фільми, документальні стрічки про українство

5. Влаштуйте толоку на Чистий четвер

Толока — давня форма взаємодопомоги, на яку кликали сусідів, родичів і знайомих, аби швидко виконати великий пласт роботи: щось прибрати, збудувати чи відремонтувати. Толока передбачає частування тих, хто допомагав.

Чом би не влаштувати толоку, наприклад, прибравши природну ділянку неподалік вашого офісу? А після цього смачно поїсти.

Можна долучитися до ініціатив, які організують такі толоки та запропонувати свою участь:

Repair Together — рейв-толока, де розбирають завали та допомагають відновлювати будинки після прильотів ворожих ракет. Все це під музику з-під діджейського пульта.

[Instagram →](#)

Будуємо Україну Разом (БУР) — толоки й будівничі табори. Наприклад, можна поїхати у невеличке село, щоб спільно зробити косметичний ремонт у Будинку культури.

[bur.org.ua →](http://bur.org.ua)

Сміливі Відновлювати (Brave to Rebuild) — щотижневі табори по відбудові Київщини, Харківщини, Чернігівщини та Херсонщини.

[Instagram →](#)

Волонтерська спільнота Б50 , Юрба — відновлюють Україну від наслідків російської окупації.

[Instagram Юрба →](#)

[Instagram Волонтерської спільноти →](#)

ЧИСТО.ДЕ — екологічна ініціатива з прибирання Карпат.

[Instagram →](#)

Каяк-центр (Київ) — толока на каяках і не тільки.

[Instagram →](#)

6. Корпоративи

А щоби тотально пірнути в українську традицію, влаштуйте корпоративне свято. Це складніший варіант в організації, адже потрібно буде орендувати приміщення, проте активностей і розваг можна втілити значно більше.

Ми пропонуємо **складанку** для корпоративної програми: просто поєднайте між собою фрагменти й отримайте унікальну форму.

Фрагмент 1 «Їжа»

Дегустація традиційних страв* і напоїв

Тут можна опитати в колег, хто з якого регіону родом і замовити страви, які готують лише там.

*якщо дотримуємося народних традицій, то говоримо про пісні страви, з яких виключено м'ясо

Фрагмент 2 «Сцена»

Запросіть гурт музикантів, які наживо зіграють давні пісні, гаївки зокрема.

Сюди теж підійде хор чи окремі виконавці традиційної музики.

Фрагмент 4 «Побавитися»

Ігри з крашанками, квести про Великдень, двобій між командами на знання веснянок, заплітання шума і «кривий танець», покричати весняні заклички, пограти на інструментах.

Фрагмент 5 «Крафтярня»

Майстер-класи з виготовлення виробів, розфарбовування яєць, прикрашання кошиків, вибійки, витинанок, плетіння, вишивки тощо. Сюди ж МК зі стилізації одягу, заплітання волосся, прикрас тощо.

Фрагмент 6 «Подарунки»

Замовте подарунки від компанії співробітникам: унікальні речі, які можна придбати в майстрів і майстринь. Ви підтримаєте поодиноких крафтярів, а колеги долучаться до чогось дійсно цінного.

Нумо складемо із цих фрагментів **сценарій**:

Замовляємо пісні страви для дегустаційного столу

На сцену запрошуємо етногурт, який пізніше ще і проведе майстер-клас із «кривого танцю»

Для лекторію кожен, хто хоче готує історії свого роду, у кого як святкували Великдень

Паралельно можуть відбуватися майстерні з виготовлення крашанки, витинанки. Цими крашанками можна буде погратися - за давнім звичаєм

Наприкінці вручіть подарунки й розкажіть про майстра чи майстриню, що їх виготовили.

Ви можете використати всі фрагменти, чи лише деякі. Зважте ресурси, насагу і вперед.

РЕКОМЕНДАЦІЇ СПІЛЬНОГО ЧАСОПРОВОДЖЕННЯ ВІД ЯРИНИ СІЗИК

Фольклористки, учасниці гурту **ЩукаРиба**

1. Співочий майстер-клас з вивчення гаївок

ГАЇВКИ – СТАРОВИННІ ЗА ПОХОДЖЕННЯМ ІГРИ Й ХОРОВОДИ З ПІСНЯМИ, В ЯКІ Й СЬОГОДНІ УКРАЇНЦІ БАВЛЯТЬСЯ БІЛЯ ЦЕРКВИ ПРОТЯГОМ ТРЬОХ ВЕЛИКОДНІХ ДНІВ. ГАЇВКОЮ НАЗИВАЮТЬ І УВЕСЬ СВЯТКОВИЙ КОМПЛЕКС ЗАБАВ, І ТЕКСТИ ПІСЕНЬ, ЯКІ СУПРОВОДЖУЮТЬСЯ РУХАМИ, ЖЕСТАМИ ТА МІМІКОЮ.

(Олена Чебанюк, кандидатка філологічних наук,
дослідниця фольклору)

Весняні обряди мали забезпечити гарний врожай, щасливий шлюб і достаток у родині. Рухами імітували оранку, посів, сходи, цвітіння, дозрівання і збір аграрних культур.

З часом цей первісний зміст, звісно, втратив актуальність. Тепер пошук сучасних сенсів у традиційній культурі — це ціль, що плекає ідентичність.

Весняні хороводи — форма командобудування, яка може розкрити неочікуваний потенціал групи, згуртувати її. Музика взагалі має терапевтичну дію, розслабляє і підіймає емоційний фон.

Рекомендую запрошувати колективи, які можуть навчити водити гаївки (дивіться наступний розділ). Або ж переглядайте записи на ютубі та пробуйте відтворювати самостійно:

Гаївка "Шум"

Зразок виконання, ансамбль "Володар" →

ОЙ НУМО, НУМО,
В ЗЕЛЕНОГО ШУМА,
А В НАШОГО ШУМА
ЗЕЛЕНАЯ ШУБА,
А ШУМ ХОДИТЬ ПО
ДІБРОВІ,
А ШУМИХА РИБУ ЛОВИТЬ.
ЩО НАЛОВИЛА, ТО Й
ПРОПИЛА,
ДОЦЦІ ШУБИ НЕ
СПРАВИЛА.
ПОЧКАЙ, ДОНЮ, ДО
СУБОТИ,

БУДЕ ШУБА І ЧОБОТИ.
СУБОТА МИНАЄ
А ЧОБІТ НЕ МАЄ.
ПОЧКАЙ, ДОНЮ, ДО
ВІВТОРКА,
БУДЕ ШУБА І СІБІРКА.

Гаївка “Жучок”Зразок гри →

ХОДИТЬ ЖУЧОК ПО
ДРАБИНІ,

А ЖУЧИХА ПО РЯДНИНІ.

ПРИСПІВ:
ГРАЙ, ЖУЧКУ, ГРАЙ,
ВИГРАВАЙ,

А МИ ТОГО РІК ЧЕКАЛИ,
ЩОБИ НИНІ ЖУЧКА ГРАЛИ.

А НАШ ЖУЧОК
НЕВЕЛИЧКИЙ,
НА ЖУЧКОВІ ЧЕРЕВИЧКИ.

НА ЖУЧКОВІ ОПАНЧИНА,

А САМ ЖУЧОК ЯК ДИТИНА.

НА ЖУЧКОВІ ЖУПАН
ДРАНИЙ,

А САМ ЖУЧОК П'ЯНИЙ,
П'ЯНИЙ.

НА ЖУЧКОВІ ЖУПАН
КУЦИЙ,

А САМ ЖУЧОК
ЧОРНОВУСИЙ.

Обрядові танці дівчат біля церкви. Село Денисів, Тернопільщина, 1890-ті роки.

Фото Франтішека Ржегоржа, надав Михайло Маркович. Джерело: IV_43 Sbirka Národního muzea. Praha, Česká republika

Гаївка "Кривий танець"

Виконує Фольклорний гурт «Роксоланія» →

А В КРИВОГО ТАНЦЯ
ТА НЕ ВИВЕДЕМ КІНЦЯ!

ТРЕБА ЕГО ТА Й ВИВОДИТИ,
ЛАД ЙОМУ ТА Й НАХОДИТИ.

ОЙ ВУЛИЦЯ ТА Й ШИРОКАЯ,
ЧОГО ТРАВА НЕВИСОКАЯ?

БО ПАРУБКИ ТА Й ІСТОПТАЛИ
ВЕЛИКИМИ ТА Й НОЖИЩАМИ,
ВЕЛИКИМИ ТА Й НОЖИЩАМИ,
ПОДЕРТИМИ ПОСТОЛИЩАМИ!

ОЙ ВУЛИЦЯ ТА ВУЗЕНЬКАЯ,
ЧОГО ТРАВА ЗЕЛЕНЕНЬКАЯ?
БО ДІВОНЬКИ ТА Й ІСТОПТАЛИ
МАЛЕНЬКИМИ НОЖЕНЬКАМИ,

МАЛЕНЬКИМИ НОЖЕНЬКАМИ,
ЧЕРВОНИМИ ТА ЧОБІТКАМИ.

ЧЕРВОНИМИ ТА ЧОБІТКАМИ,
ЗОЛОТИМИ ТА ПІДКІВКАМИ.

Гаївка “Кострубонько”

У середині кола сидить дівчина. Коли починають співати, до будь-якої дівчини з хороводу підходить інша дівчина і говорить: «Христос Воскрес!». Інша відповідає: «Востину Воскрес!». Перша питає: «Чи не бачили ви мого Кострубонька?». Ти відповідаєш: «Пішов у поле орати!». Перша дівчина береться за голову: імітує ніби плаче і починає співати разом з хороводом:

БІДНА Ж МОЯ
ГОЛОВОНЬКО,

НЕЩАСЛИВА ГОДИНОЧКО,

А ЩО Ж БО Я НАРОБИЛА,

ЩО КОСТРУБА НЕ
ЗАЛЮБИЛА!

ПРИЙДИ, ПРИЙДИ,
КОСТРУБОЧКУ!

СТАНУ З ТОБОЮ ДО
ШЛЮБОЧКУ,

А У НЕДІЛЮ, У НЕДІЛЕЧКУ,

ПРИ РАННЬОМУ
СНІДАНОЧКУ!

Обрядові танці дівчат біля церкви. Село Денисів, Тернопільщина, 1890-ті роки.

Фото Франтішека Ржегоржа, надав Михайло Маркович. Джерело: IV_43 Sbirka Národního muzea. Praha, Česká republika

Обрядові танці дівчат біля церкви. Село Денисів, Тернопільщина, 1890-ті роки.

Фото Франтішека Ржегоржа, надав Михайло Маркович. Джерело: IV_43 Sbirka Národního muzea. Praha, Česká republika

2. Майстер-клас із виготовлення свищика

Птах — важливий символ весняного циклу, який віщує пробудження природи. Свищик звучить подібно на пташине щебетання — цікава забавка і подарунок навіть для дорослого.

Свищик або свистунець виготовляють з глини, тож ви можете організувати похід у гончарну майстерню свого міста, аби поліпити разом з колегами та забрати готовий виріб додому.

Свищики "Лови Лева". Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

[Instagram Лови Лева →](#)

3. Майстер-класи, лекції про стиль і традиційне українське вбрання

Українська традиційна культура насичена елементами, які успішно поєднуються із сучасним одягом. Не обов'язково одягати увесь комплекс українського костюма. Можна знайти влучні, зручні акцентні елементи, які підкреслять ще й особисту історію людини.

Варіанти часопроведення:

Майстер-клас "Як створити діловий образ з елементами українського традиційного вбрання"

Майстер-клас "Як створити сучасний Великодній образ з елементами українського традиційного вбрання"

Майстер-клас із виплітання традиційних зачісок

Майстер-клас зі **стилізації хустки**

Відео →

Лекція "Українське святкове вбрання кін. 19 — поч. 20-го. Сезони весна/літо"

Лекція "Українські традиційні головні убори"

Щоб замовити МК чи лекцію — контакуйте з майстром чи майстринею. Список знайдете у наступному розділі.

4. Майстер-класи з декорування Великоднього столу

Майстер-клас **“Великодні голуби”** (Великодній голуб – хатня прикраса з писанки, паперу і воску)

[Посилання на майстерню →](#)

Майстер-клас з різьблення свічника

Майстер-клас “Створення квіткової композиції”

Майстер-клас із **сукання свічок**

[Відео →](#)

Майстер-клас із вибійки скатертини

Лекція про декорування сучасного Великоднього столу

Декоративні пташки Юрка Рафалюка. Фото зі спільного проекту Zagoriy Foundation та Мрії Марії

5. Виготовлення великодніх поштівок

Поштівки — прекрасна вітальна традиція у корпоративному просторі.

Можна створити великодні поштівки у техніці витинанки. Це знайома з дитинства і проста технологія вирізування паперу, яка може бути осучаснена і доповнена потрібним змістом.

6. Приготування їжі

Майстер-клас “Оздаба великоднього хліба”

Оздаба паски — контроверсійне питання для українського суспільства, бо кожен робить по-своєму. На майстер-класі можна навчитися робити естетичні варіанти оздоби з солоного тіста. Ще й дізнатися, які були відмінності в прикрашанні пасок у різних регіонах.

Майстер-клас з виготовлення сирного коника

Сирний коник — їстівний витвір, що є родзинкою Карпат. Це заняття корисне для дрібної моторики, адже, щоб виліпити самого коня і вершника — треба політніти. Зате матимете смачний маленький атрибут Великоднього столу та кошика.

7. Створити корпоративний путівник-порадник

Вдалий, простий і влучний, який допоможе швидко зорієнтуватися у правилах та традиціях українського святкування:

«10 простих рецептів»

«Рекомендації традицій»

«Як зібрати вдалий образ?»

«Де купити необхідне?»

Фото зі спільного проекту
Zagoriy Foundation та Мрії Марії

Розділ 3.

Читати,
підписуватись,
замовляти,
пишатись

Уклали: Марина Сенчило, Ярина Сізік,
Ярина Закальська, Оксана Лихожон

Контекст нас формує. Знання — дає можливість пишатись і любити. Підписуйтесь на українських майстрів: носіїв традиції та тих, хто переосмислює, виходячи із розуміння сенсу, не лише форми.

Нижче ті, за ким ми стежимо. У кого робимо замовлення. Але ми не можемо нести відповідальність за ваш досвід взаємодії.

Перепрошуємо у тих, кого ще не включили у цей випуск. Рекомендуйте тих, ким захоплюєтесь, про кого хочете, щоб всі знали (особливо, якщо це ви). Цього року ми плануємо інші випуски, якщо Бог та ЗСУ дадуть. Тож заповніть форму зворотнього зв'язку на останніх сторінках Путівника. І нехай кожен з нас знайде себе і своїх.

Декоративні пташки та квіти Юрка Рафалюка. Фото зі спільного проекту Zagoriy Founation та Мрії Марії

ЗАГАЛЬНИЙ СПИСОК ДЛЯ ЕТНОЗАВЗЯТЦІВ

Магазини та галереї

Мрії Марії — етносалон речей, що передаються у спадок. Мають власну продукцію: одяг та кераміку. Також представлені інші майстри з текстилем, керамікою

[Instagram →](#)

Дім Майстерня — поєднують багато українських брендів

[Instagram →](#)

Щось цікаве — сувеніри та прикраси

[Instagram →](#)

Чічка — вироби гуцульських майстрів

[Instagram →](#)

Домашній декор та текстиль

Гушка — про килими та вовну.

[Instagram →](#)

Я-Верета — із зорів килимів роблять шеврони

[Instagram →](#)

Гуцул Автентика — свічники та вироби з дерева

[Instagram →](#)

Пташатам — обруси та домашній одяг

[Instagram →](#)

Якуш — кераміка, скло, текстиль

[Instagram →](#)

-
- Гуня** — одні з перших, хто почав популяризувати осучаснення української кераміки на масовому ринку. [Instagram →](#)
-
- Моргенталь** — бренд текстилю з Ужгорода [Instagram →](#)
-
- Богдана Шрайбер** — ліжники та гуні [Instagram →](#)
-
- Етно Бабай** — килими та гуні [Instagram →](#)
-
- Вінтаж Гараж** — реставровані ночви, свічники, вінтажна кераміка [Instagram →](#)
-
- Майстерня вибійки** — вибійчані торби, текстиль, одяг та інше [Instagram →](#)
-
- Володимир Маркарян** — майстер вибійки [Instagram →](#)
-
- Бабусина хатка. Крамниця** [Instagram →](#)
-
- Творча майстерня Ганни Шпільки** — вибійка, мереживо, бісер. Можна замовити майстер-клас [Instagram →](#)
-
- Саша. Майструю українське** — рушники та українські хати [Instagram →](#)
-
- Гніздо Home** — рушники та інше [Instagram →](#)
-
- Арткомора** — вибійка [Instagram →](#)
-
- Наталя Кіщук** — коцарка [Facebook →](#)
-
- Дарія Альошкіна** — авторка фантастичних витинанок [Instagram →](#)
-

Одяг та прикраси

- "by me** — мас-маркет, що регулярно випускає колекції, натхненні українською культурою [Instagram →](#)
-
- Dodo Socks** — шеврони з вишивками регіонів [Instagram →](#)
-
- Подих** — сучасні керсетки та одяг, натхненний дерев'яною архітектурою [Instagram →](#)
-
- Urcycle** — роблять корсети з деревом життя [Instagram →](#)
-
- Мережка** — вишиванки, є регіональна серія [Instagram →](#)
-
- Роксолана Миронович** — прикраси та вишиванки [Instagram →](#)
-
- Сварга** — вишиванки, є регіональна серія [Instagram →](#)
-
- ДНК нації** — вишиванки [Instagram →](#)
-
- Світло** — осучаснений народний одяг [Instagram →](#)
-
- Embroidered Gem** — осучаснений одяг, вишиванки, скатертини [Instagram →](#)
-
- Христина Рачицька** — проект сучасного українського одягу із традиційним корінням [Instagram →](#)
-
- Your Way** — хіпстерський одяг із національним корінням [Instagram →](#)
-
- Делеган** — сучасний дуже вишуканий одяг із українським корінням [Instagram →](#)
-

-
- Кобзарт** — одяг із національним корінням [Instagram →](#)
-
- Deer** — хіпстерський одяг із національним корінням [Instagram →](#)
-
- Vyshyta Ukraine** — вишиванки та сорочки сучасного крою [Instagram →](#)
-
- Вільні люди** — неканонічні, вишиванки з позицією. То із червонокнижними тваринами та рослинами, то з подільськими килимами [Instagram →](#)
-
- Етнодім** — вишиванковий мас-маркет [Instagram →](#)
-
- Етнокод** — силянки та кризи з бісера [Instagram →](#)
-
- Оксана Борінчук** — круті прикраси з національним характером [Instagram →](#)
-
- Норма Етно** — майстриня прикрас із бісеру, яка стилізує одяг [Instagram →](#)
-
- Вічність** — майстриня прикрас із бісеру [Instagram →](#)
-
- Брост** — воскові вінки [Instagram →](#)
-
- Оленка Дідик Етно Студія** — спідниці, гамани, одяг [Instagram →](#)
-
- Кутюр Валентюр** — етноодяг [Instagram →](#)
-
- Стьожка майстерня** — етноодяг [Instagram →](#)
-
- Майстерня Богдана Петричука** — вишиванки [Facebook →](#)
-

ВидимоНевидимо — прикраси

[Instagram](#) →

Roots Jewlery — прикраси

[Instagram](#) →

Мальви — відтворюють українську старовину

[Instagram](#) →

Калинюк дизайн — крайки, запаски та плахти

[Instagram](#) →

Все заплетено — традиційні плетені пояси

[Instagram](#) →

Витвори — сучасні вишиванки, з можливістю використати конструктор

[Instagram](#) →

Лускавки — дуже цікаве українське намисто

[Instagram](#) →

Василь Білоножко — прикраси

[Instagram](#) →

Лучка Етно — силянки та гerdани

[Instagram](#) →

Ладосвіт — етноодяг

[Instagram](#) →

Маковія — прикраси

[Instagram](#) →

Хустки

Хустки від Ольги — хустки з ручною вишивкою [Instagram →](#)

Оліз — шовкові хустки з культурними об'єктами [Instagram →](#)

Будяк кучерявий — хустки з вибійкою [Instagram →](#)

Хустка "Розмай" від Етнодому [Instagram →](#)

Скульптура та кераміка

Майстерня Жорна — скульптура та чудернацька кераміка [Instagram →](#)

Натура Кераміка — бренд кераміки з Ужгорода [Instagram →](#)

Сашко Яровий [Вебсайт →](#)

Навчитись співати та танцювати або просто послухати

Баламути. Народна музика, танці, забави [Facebook →](#)

Школа танцю ансамблю Божичі [Facebook →](#)

Андрій Левченко, його ініціативи [Facebook →](#)

Спільнота присвячена подіям традиційної музики [Telegram →](#)

Етерія — народний колектив молодих людей

[Instagram →](#)

Щука-риба — народний колектив молодих людей

[Instagram →](#)

Підписуватись

НЕЗАЙМАНА — проєкт про сучасну українську культуру

[Instagram →](#)

Коза медіа — сторінка про культуру та вишивку

[Facebook →](#)

Баба Єлька проєкт про традиції Кіровоградщини

[Facebook →](#)

Проєкт «Спадщина» БЦКМ

[Facebook →](#)

Вінницький обласний центр народної творчості

[Facebook →](#)

Ukrainian Garment — архівні світлини з українським строєм, авторка проєкту — Марія Квітка

[Instagram →](#)

Етнографічна збірка “Древо”

[Facebook →](#)

Подкасти, канали, медіа

Пороблено — подкаст про традиції

[YouTube →](#)

Укрфольк — подкаст, у якому назва говорить за себе

[Обрати платформу →](#)

Ukrainer — відкривають Україну нам та світу

[Вебсайт →](#)

ВСТИГНУТИ ДО ВЕЛИКОДНЯ

Купити кошики

Вироби з Ізи на Закарпатті

[Вебсайт →](#)

Надія Іщенко

[Facebook →](#)

Олександр Розанов

[Instagram →](#)

[Вебсайт →](#)

Рецепти

ЇжаКультура від гастроісторикині Олени Брайченко. Читати, поширювати, дискутувати та купувати книжки

[Instagram →](#)

Наші Бесаги — їжа та рецепти

[YouTube →](#)

Смачна Кропивниччина

[Facebook →](#)

Замовити кераміку на свято

Довган-арт

[Facebook →](#)

Майстерня сім'ї Погонців

[Instagram →](#)

Олександр Жовновський

[Facebook](#) →

Замовити свічки

Дика свічка. Можна як купити свічки, так і замовити майстер-клас

[Facebook](#) →

Анна Зеленчук-Квітнедар

[Instagram](#) →

Купити готові писанки

Зоя Сташук

[Facebook](#) →

Оксана Білоус

[Facebook](#) →

Замовити обрядове печиво

Оксана Білоус

[Facebook](#) →

Майстерня Хатнього Духу

[Instagram](#) →

Старий Одес — наддніпрянська випічка

[Instagram](#) →

Купити паски та іншу їжу

Майстерня Хатнього Духу — спечуть і надішлють вам паски, доки чоловік-співзасновник захищає нас на фронті

[Instagram →](#)

Гостина — приготують вам м'ясо і рибу, доки засновник воює

[Facebook →](#)

Екоферма "Козацьке подвір'я" — сири, ковбаси, набіл (молочні продукти). Засновники ВПО

[Facebook →](#)

Загалом, хороша практика звертатись до людей, які потребують роботи та пропонувати їм для вас пофарбувати яйця або спекти паски. Наприклад, дати роботу жінкам з проекту **"Жінка для жінки"**.

[Instagram →](#)

Майстер-класи

Майстер-класи можна замовити майже у всіх майстрів вище, просто не бійтесь питати, але кількох майстрів подаємо:

Ганна Мельничук — майстер-класи з виготовлення сирних коників

[Вебсайт →](#)

Анастасія Панкова — майстер-класи з виготовлення страсних свічок

[Facebook →](#)

Ірина Білай — майстер-класи із соломоплетіння

[Вебсайт →](#)

Ольга Шинкаренко — майстер-класи з витинанок та вириванок

[Facebook →](#)

Ольга Сахно — майстер-класи з писанкарства, лялькарства та соломоплетіння

[Вебсайт →](#)

Вікторія Філь — збір та декорування вербових букетиків

[Facebook →](#)

Олена Громова — збір та декорування вербових букетиків

[Facebook →](#)

Загалом майстрів за сферами та вашим містом можна шукати на сайті **“Рукотвори”**.

[Вебсайт →](#)

Що почитати

«Писанки Черкащини». Видавництво: «Родовід», 1992 рік

«Зібрання колекції народних писанок Лубенського музею Катерини Миколаївни Скаржинської» (Опис колекції народних писанок. 2219 малюнків. Репринтне видання 1899 року). Харків: Видавництво: «САГА», 2011 рік.

«Покуття» Оскар Кольберг, переклад Остапа Українця 2023. Видавництво: «Твоя Підпільна Гуманітарка», 2023 рік.

«Гуцульщина» в 5 частинах, Володимир Шухевич. Харків: Видавець Олександр Савчук, 2018 рік.

«Звичаї нашого народу» Олекса Воропай. Видавництво: «Школа», 2009 рік

«Український рік у народних звичаях в історичному освітленні. Т 2.
Весняний і літній цикли». Видавництво: «Обереги», 1994 рік

«Українське застілля» Олена Брайченко. Видавництво: «Віват», 2016 рік

НА ЦЬОМУ ВСЕ. КОНТАКТИ. ЗВОРОТНІЙ ЗВ'ЯЗОК

Зичимо вам смачного й глибокого Великод-
ня, який нестиме надію та життя.

Підтримуйте ЗСУ та будьте небайдужими.

Встановлюйте свої звичаї, збирайте сімейні
реліквії та знайдіть своїх.

Зустрінемося у проєкті “Витоки. Путівник
українськими звичаями”, досліджуючи інші
свята у 2024.

А щоб нам це краще вдалось, заповніть, будь
ласка, **форму зворотнього зв'язку**.

[Заповнити форму →](#)

Підпишіться на нас та наших експертів:

Zagoriy Foundation [Instagram →](#)

Ірина Барамба [Facebook →](#)

Олена Брайченко [Facebook →](#)

Ярина Закальська [Facebook →](#)

Марина Сенчило [Facebook →](#)

Ярина Сизик [Facebook →](#)

Наталія Хоменко [Facebook →](#)

Володимир Щибря [Facebook →](#)

Ілюстрація Маргарити Якименко. Парафраз картини Миколи Пимоненка "Ранок Христового Воскресіння"